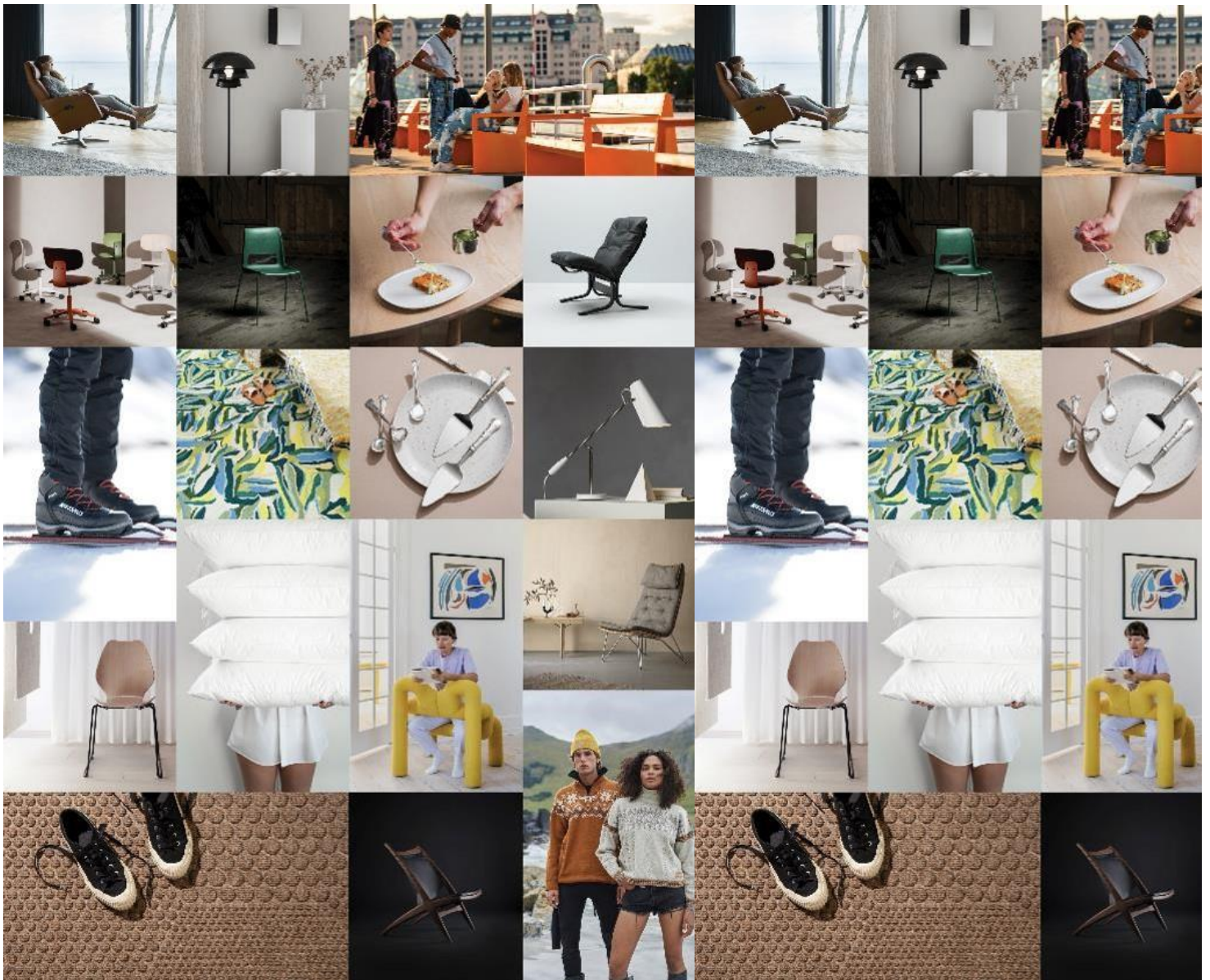

RAPPORT
ANALYSE AV DESIGN- OG
FERDIGVAREINDUSTRIEN

Forord

På oppdrag for Norsk Industri og Industri Energi har Menon kartlagt design- og ferdigvareindustriens samlede bidrag til norsk økonomi, uttrykt gjennom ringvirkninger, verdiskapningseffekter, sysselsetting og eksport. Med henvisning til regjeringens mål om å doble eksporten fra design- og ferdigvareindustrien inn 2030, vurderer vi også hvilke ringvirkningseffekter som kan følge av en slik dobling. I analysens andre del ser vi på offentlige virkemidler som er tilgjengelig for design- og ferdigvarebedrifter i Norge og utvalgte land i EU. Vi presenterer også caser fra EU der bedrifter i design- og ferdigvareindustrien har fått støtte fra nasjonale myndigheter, og setter eksemplene i en norsk kontekst ved å vurdere hvilke støtteordninger som kunne vært tilgjengelig i Norge for et tilsvarende case.

Prosjektet har vært ledet av Jonas Erraia, med Sander Aslesen og Lotte Leming Rognsås som prosjektmedarbeidere. Sveinung Fjose har vært kvalitetssikrer på prosjektet.

Menon Economics er et forskningsbasert analyse- og rådgivningsselskap i skjæringspunktet mellom foretaksøkonomi, samfunnsøkonomi og næringspolitikk. Vi tilbyr analyse- og rådgivningstjenester til bedrifter, organisasjoner, kommuner, fylker og departementer. Vårt hovedfokus ligger på empiriske analyser av økonomisk politikk, og våre medarbeidere har økonomisk kompetanse på et høyt vitenskapelig nivå.

Vi takker Norsk Industri og Industri Energi for et spennende oppdrag. Forfatterne står ansvarlig for alt innhold i rapporten.

April 2024

Jonas Erraia
Prosjektansvarlig
Menon Economics

Innhold

SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING OG BAKGRUNN	9
2. DEN NORSKE DESIGN- OG FERDIGVAREINDUSTRIEN	10
Definisjoner	10
Design- og ferdigvareindustrien i Norge	12
Den historiske utviklingen i design- og ferdigvareindustrien	14
Eksport fra design- og ferdigvareindustrien	16
Den norske design- og ferdigvareindustrien i en internasjonal kontekst	18
3. RINGVIRKNINGER	21
Verdiskapingseffekter	21
Sysselsettingseffekter	23
Ringvirkninger av eksport	24
Ringvirkninger av en dobling i eksport frem mot 2030	26
4. DESIGN OG LIVSSTIL	28
5. STATLIGE VIRKEMIDLER FOR DESIGN- OG FERDIGVAREINDUSTRIEN	32
EUs regelverk for offentlig støtte	32
De mest benyttede offentlige virkemidlene for design- og ferdigvareindustrien i EU	33
Tildelt støtte til design- og ferdigvareindustrien	37
Offentlige tilskudd til design- og ferdigvareindustrien i EU og Norge	37
Hvilke bedrifter mottar offentlige tilskudd?	39
Hvilke virkemiddelaktører og programmer gir tilskudd til design- og ferdigvareindustrien?	42
Case: Støttetildelinger i EU	45
REFERANSELISTE	49
VEDLEGG	51
Vedlegg A – Ringvirkningsmetodikk	51
Vedlegg B – NACE-koder i design- og livsstilsegmentet	52
Vedlegg C – Tilgjengelige datakilder for offentlig støtte i EU og Norge	53
Vedlegg D – Metode for analyse av offentlige støttemekanismer	53

Sammendrag

Denne rapporten analyserer den økonomiske betydningen av design- og ferdigvareindustrien i Norge. Design- og ferdigvareindustrien omfatter et bredt spekter av virksomheter fra møbelproduksjon til elektronikk, og vi finner at industrien spiller en sentral rolle for både norsk sysselsetting, eksportinntekter og regional utvikling.

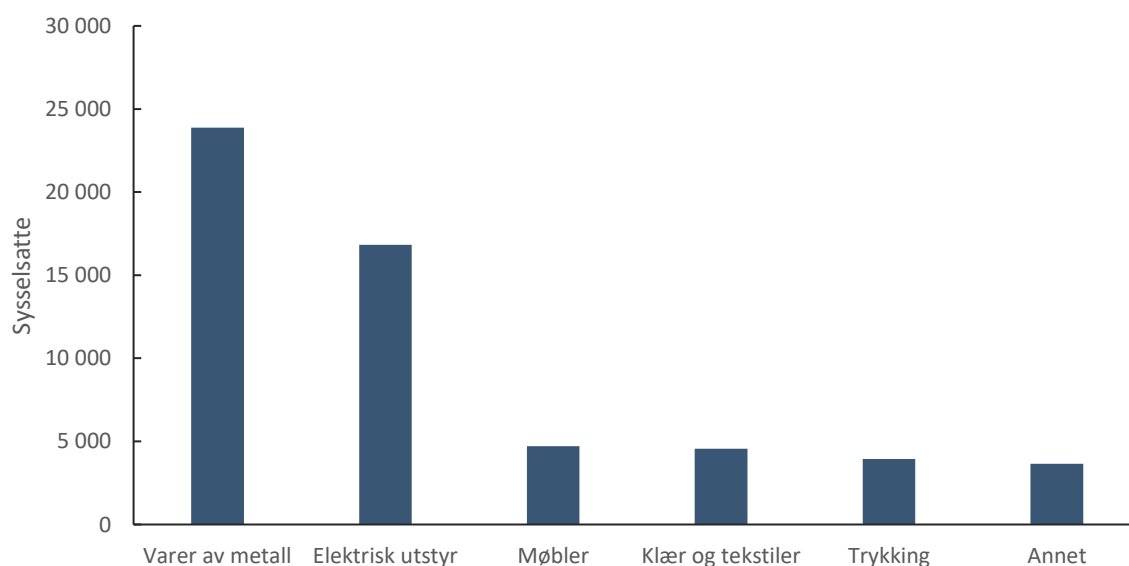
Design- og ferdigvareindustrien skiller seg fra andre store norske eksportnæringer ved at produktene som eksporteres er rettet mot privat – og kontraktmarkedet. I den norske design- og ferdigvareindustrien finner vi flere kjente merkevarer og eksportsuksesser som blant annet Glamox, Ekornes, Swix og Håg. Økt interesse for nordisk, og norsk, design og livsstil, er en av årsakene til at vareproduksjon og design er utpekt av regjeringen som en ny nasjonal eksportsatsing under regjeringens reform «Hele Norge eksporterer». Satsingen kommer på bakgrunn av Nasjonalt Eksportråds anbefaling om å gjøre design- og livsstilindustrien til en nasjonal eksportsatsing. I lys av regjeringens satsing på industrien er det interessant å vurdere hvordan design- og ferdigvareindustrien ligger an i dag, hvilke effekter økt eksport kan ha, og omfanget av offentlige virkemidler som tildeles industrien.

Denne rapporten oppdaterer Menons analyse fra 2019¹, og gir innsikt i næringens utvikling, eksportprestasjoner, og økonomiske bidrag gjennom en ringvirkingsanalyse. I tillegg er rapporten utvidet med en vurdering av omfanget av offentlige virkemidler som er tilgjengelig for design- og ferdigvareindustrien i EU og Norge.

Sterk vekst i verdiskaping over tid

Design- og ferdigvareindustrien i Norge er mangfoldig og dekker en rekke produktområder, alt fra elektrisk utstyr til klær og tekstiler. Innenfor industrien finner vi en rekke kjente merkevarer som blant annet Glamox, Ekornes, Swix og Håg. Samlet finner vi at design- og ferdigvareindustrien sysselsatte om lag 57 500 personer i 2022. Under viser vi sysselsettingen fordelt på de ulike segmentene av næringen.

Figur A: Sysselsetting i design- og ferdigvareindustrien fordelt på undergrupper. Kilde: Menon Economics

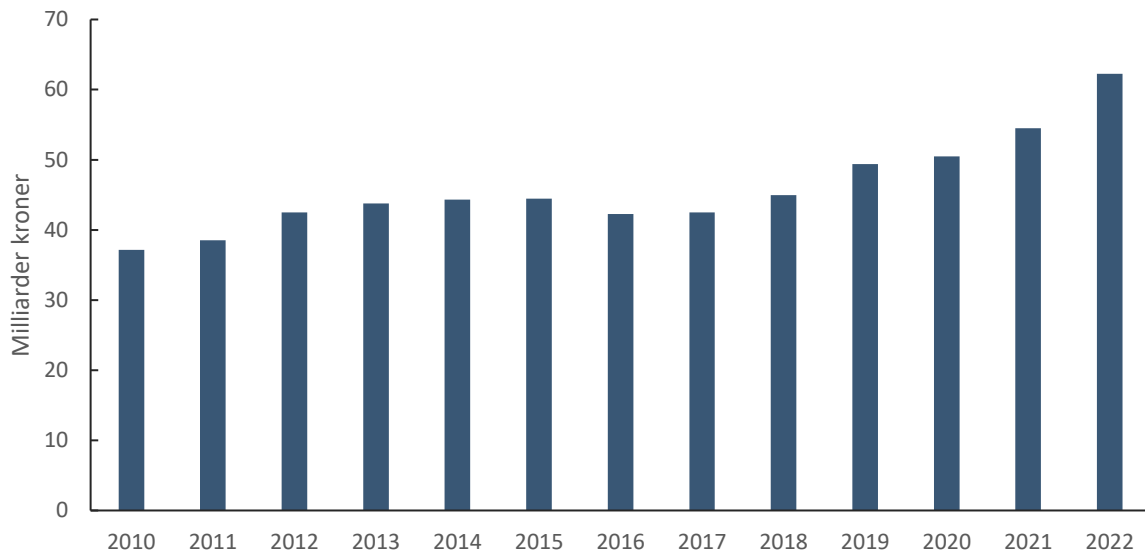

¹ Internasjonalisering av ferdigvareindustrien (norskindustri.no)

Produksjon av metallvarer og elektrisk utstyr er de største segmentene i den norske design- og ferdigvareindustrien målt etter sysselsetting. Samlet står disse to segmentene for omtrent 70 prosent av den totale sysselsettingen i industrien, hvilket tilsvarer rett i overkant av 40 000 ansatte. De neste store segmentene er produksjon av møbler og produksjon av klær og tekstiler. Samlet sysselsetter disse to segmentene cirka 9 000 arbeidstakere.

Totalt var det 62 milliarder kroner i verdiskaping fra design- og ferdigvareindustrien i 2022. Dette er en betydelig økning siden forrige rapport, hvor verdiskapingen var på 42 milliarder kroner.² Figuren under viser den historiske utviklingen i verdiskapingen fra design- og ferdigvareindustrien fra 2010 til 2022.

Figur B: Verdiskapingsutviklingen i design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

Veksten i verdiskapingen har vært på nesten 50 prosent siden 2010. Verdiskapingsveksten i analyseperioden kommer hovedsakelig fra bedrifter som produserer elektrisk utstyr og varer av metall. Dette inkluderer bedrifter som for eksempel Kongsberg Defence and Aerospace og Nammo. Verdiskapingen tilknyttet denne typen bedrifter har vokst med henholdsvis 7,5 og 6,5 milliarder kroner i analyseperioden, og representerer 80 prosent av den samlede oppgangen i verdiskaping.

I vår analyse finner vi at nesten halvparten av all omsetning generert i design- og ferdigvareindustrien i 2022 var eksport. Dette tilsvarer en eksportverdi på i overkant av 83 milliarder kroner, noe som er om lag 15 prosent av all eksport fra Fastlands-Norge.

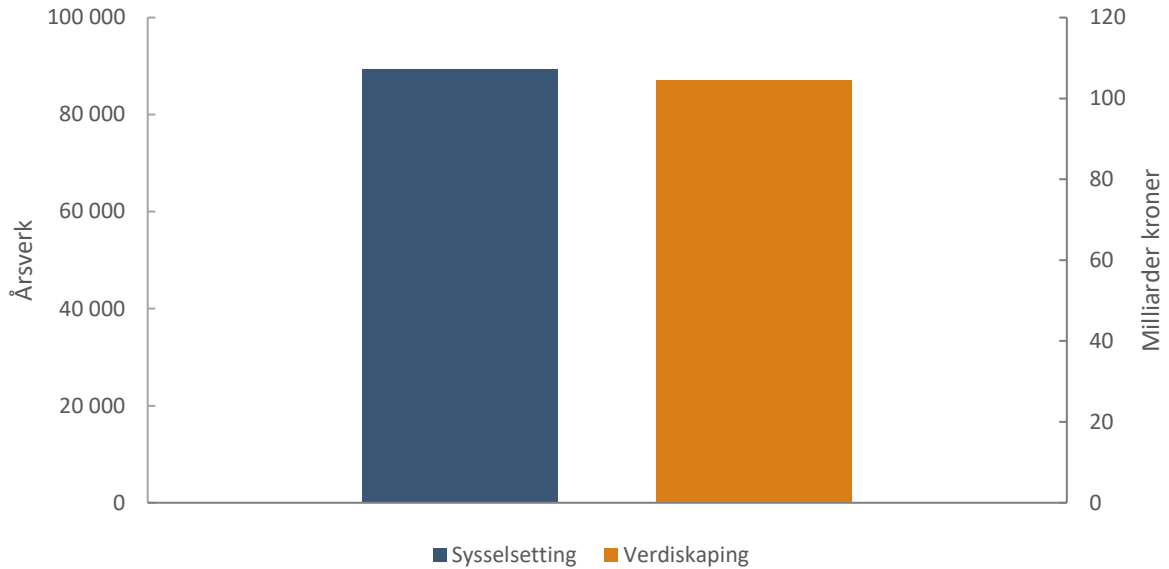
Design- og ferdigvareindustrien understøtter 90 000 årsverk i hele Norge

I rapporten gjennomfører vi også en ringvirkingsanalyse av design- og ferdigvareindustrien. For å produsere sine varer, kjøper design- og ferdigvareindustrien varer og tjenester fra andre næringer. En del av denne etterspørselen retter seg mot norske bedrifter, og legger på denne måten grunnlag for verdiskaping og

² Internasjonalisering av ferdigvareindustrien (norskindustri.no)

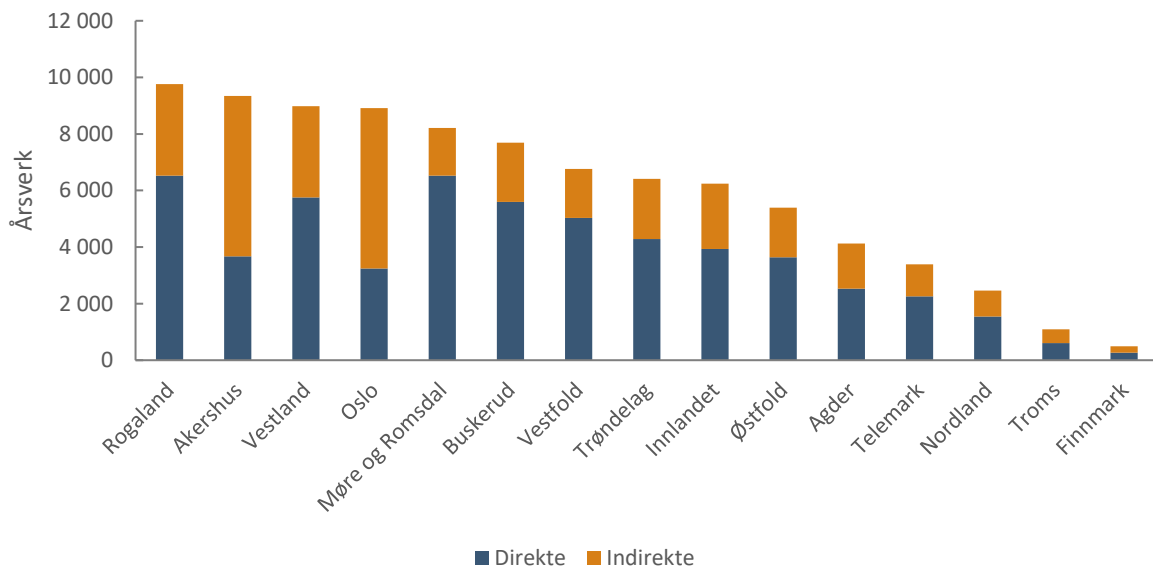
sysselsetting både hos disse leverandørene og hos deres underleverandører. Figuren under viser den totale (direkte og indirekte) verdiskapingen og den totale sysselsettingen fra design- og ferdigvareindustrien i 2022.

Figur C: Sysselsettings- og verdiskapingseffekter fra design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

Som figuren viser, bidrar design- og ferdigvareindustrien til i overkant av 100 milliarder kroner i verdiskaping når direkte og indirekte effekter inkluderes. Videre bidrar design- og ferdigvareindustriens aktivitet til nærmere 89 000 årsverk i Norge. Bedriftene, og følgelig også sysselsettingen i design- og ferdigvareindustrien, er spredt over hele landet. I figuren under viser vi sysselsettingseffektene fordelt fylkesvis.

Figur D: Geografisk fordelte sysselsettingseffekter. Kilde: Menon Economics

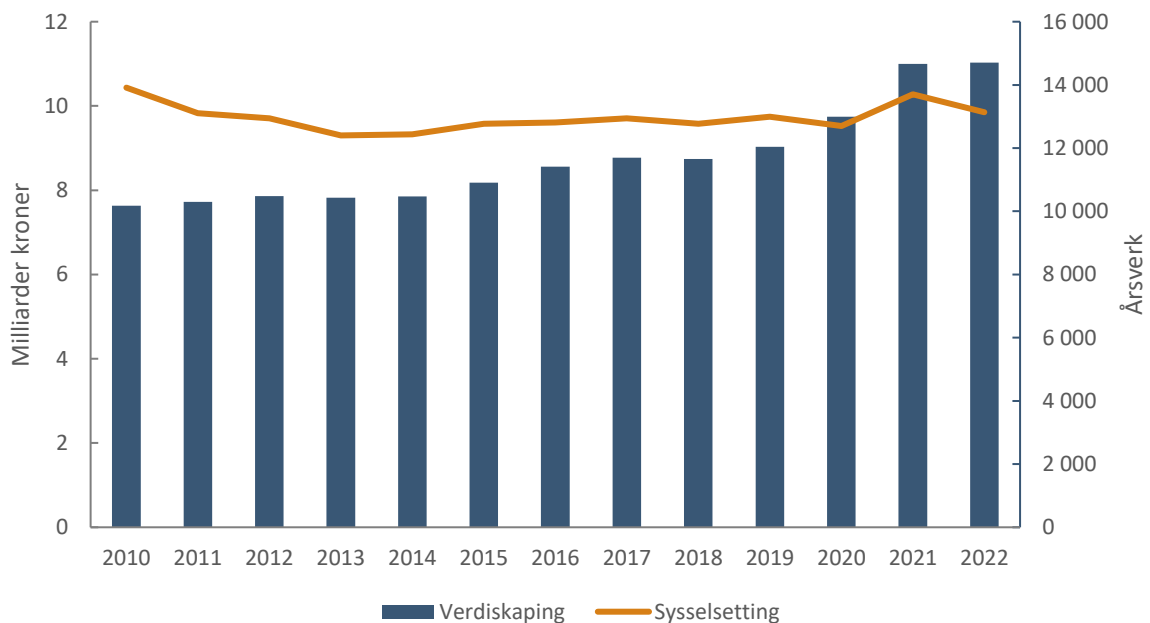
Design- og ferdigvareindustrien har det største avtrykket i Rogaland fylke, hvor industriens aktivitet bidrar til om lag 10 000 årsverk. I Rogaland ligger tyngdepunktet i de større kommunene som Stavanger og Sandnes. Design-

og ferdigvareindustrien har også betydelige sysselsettingseffekter i Akershus, Vestland, Oslo, og Møre og Romsdal. I hvert av disse fylkene ble det understøttet om lag 9 000 årsverk.

Design- og livsstil - norske merkevarer med eksportpotensial

Nylig lanserte regjeringen vareproduksjon og design, der design og livstil inngår, som en ny nasjonal eksportsatsing under regjeringens reform «Hele Norge eksporterer». Lanseringen følger at Nasjonalt eksportråd i 2023 anbefalte at en del av design- og ferdigvareindustrien, design og livsstil, ble en satsingsnæring i regjeringens eksportsatsing. Regjeringen har også lansert merkevareordningen «*Made in Norway*» som har som formål å øke den internasjonale konkurransekraften til norske bedrifter. Gjennom ordningen skal norske designprodukter markedsføres som en del av skandinavisk designtradisjon preget av høy kvalitet, funksjonelt design og bærekraft, og selges på det internasjonale markedet. Som følge av satsingen på design- og livsstilsegmentet ser vi nærmere på dette segmentet i en egen delanalyse. Vi definerer design- og livsstilsegmentet som alle bedrifter som produserer ferdigvarer der produktenes design, funksjon, kvalitet, komfort og bærekraft legger grunnlaget for konkurransekraften og merkevaren. Dette inkluderer blant annet møbler, interiør, tekstil, sport og klær. Figuren under viser den historiske utviklingen i verdiskaping og sysselsetting tilknyttet design- og livsstilsegmentet.

Figur E: Historisk utvikling av verdiskaping (venstre akse) og sysselsetting (høyre akse) i design- og livsstilsegmentet. Kilde: Menon Economics

Vår analyse viser at verdiskapingen i design- og livsstilsegmentet har vokst fra 7,6 milliarder kroner i 2010 til 11 milliarder i 2022, noe som tilsvarer en vekst på 45 prosent siden 2010. Dette vekstnivået er noe lavere enn for design- og ferdigvareindustrien sett under ett, hvor verdiskapingsveksten var rett under 50 prosent. Dersom vi kontrollerer for inflasjon, tilsvarer dette en vekst på rundt ett prosent årlig. Til tross for veksten i verdiskaping har sysselsettingen falt i analyseperioden, fra om lag 15 000 til om lag 13 000 sysselsatte.

Hvis vi utelukkende ser på indirekte effekter, bidrar design- og livsstilsegmentets aktivitet til rundt 7 500 årsverk og 9 milliarder kroner i verdiskaping gjennom økt aktivitet i verdikjeden sin.

Offentlig støtte til norsk og europeisk design- og ferdigvareindustri

EU har et felles regelverk om offentlig støtte som skal sikre at næringsdrivende i hele EU har forutsigbare og like konkurranse- og rammevilkår. Gjennom EØS-avtalen er også Norge, og de andre EØS-landene, innlemmet i det indre markedet og underlagt EUs felles regler for offentlig støtte. Regelverket har et generelt forbud mot statsstøtte, men det er imidlertid et handlingsrom for medlemslandene til å gi støtte dersom støtten er utformet i overensstemmelse med regelverket. For eksempel åpnes det for offentlig støtte når støtten gis for å korrigere markedsineffektivitet eller markedssvikt, og støtte for å avhjelpe alvorlige forstyrrelser i økonomien.

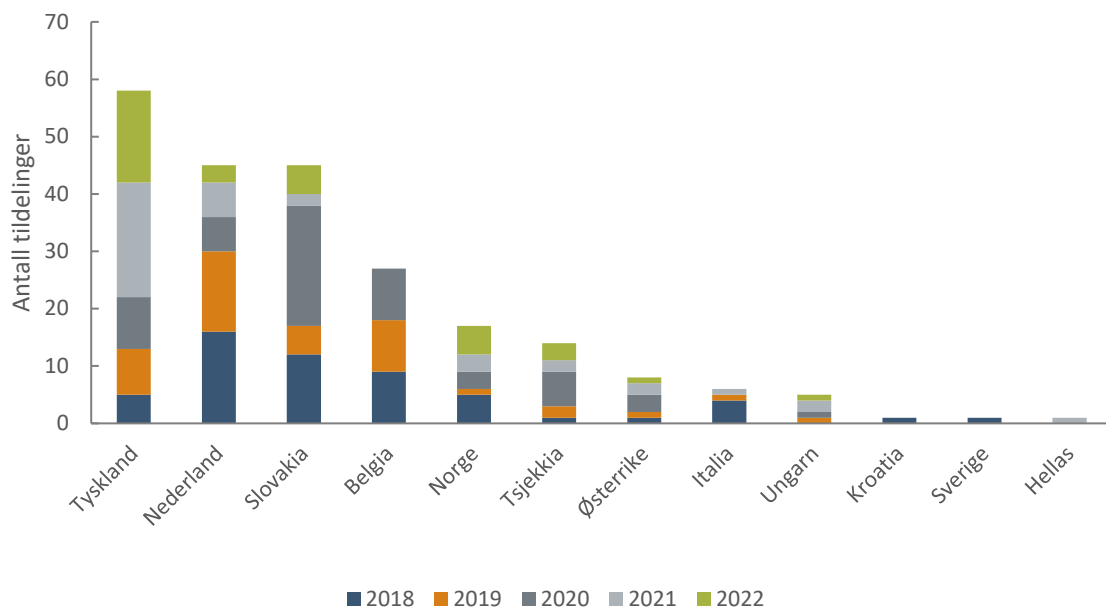
Tilskudd til design- og ferdigvareindustrien gis gjennom et bredt sett med offentlige virkemidler. Viktige virkemidler for design- og ferdigvareindustrien er blant annet støtte til FoU og støtte til regional utvikling. I tillegg gis det betydelig støtte til design- og ferdigvareindustrien i EU gjennom programmer som støtter opp om grønn omstilling, miljø og energibesparende tiltak. I Norge er det virkemiddelaktørene SkatteFUNN, Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og EUs paraplyprogram for forskning, utvikling og innovasjon som gir betydelige tilskudd til design- og ferdigvareindustrien.

Datagrunnlaget for ulike industriers bruk av offentlige støtteordninger er imidlertid svært begrenset, blant annet som følge av at ikke all støtte er rapporteringspliktig og fordi det er ulik praksis mellom landene for registrering av tildelt støtte. Det er derfor ikke mulig å gi en konkluderende fremstilling av omfanget av støtteordninger i et land eller sammenlikning mellom ulike land. Framstillingen og konklusjonene vi presenterer i analysen gir det beste bildet på støttenivåer gitt tilgjengelig informasjon, men er heftet med usikkerhet og kan vise et upresist bilde som følge av mangelfullt datagrunnlag.

Vi finner at Tyskland har gitt de største tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien, etterfulgt av Norge, Nederland og Slovakia. Mellom 2018 og 2022 mottok design- og ferdigvarebedrifter i Tyskland tilskudd på i overkant av EUR 400 millioner. I samme periode mottok design- og ferdigvarebedrifter i Norge rundt EUR 360 millioner, eller 3,6 milliarder kroner i tilskudd. I det norske datamaterialet er det imidlertid registrert et stort antall enkelttilskudd på under EUR 1 million, mens det i statistikken fra EU-land i liten grad er rapportert inn slike mindre enkelttilskudd. Dette har trolig sammenheng med at det i EUs regelverk ikke er krav til å rapportere slike små enkelttildelinger i perioden vi ser på. Dette bidrar til å dra de norske tallene opp, og gir et skjevt bilde av sammenlikningen mellom Norge og EU-landene når alle tilskudd tas med i datagrunnlaget.

I figuren under viser vi fordelingen mellom landene når vi utelukkende ser på antall store tilskudd, definert som norske enkelttildelinger over 10 millioner kroner og tildelinger i EU på over EUR 1 million.

Figur F: Antall store tildelinger til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien, 2018-2022.

Figuren viser at det er flere EU-land som deler ut et større antall store tilskudd til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien enn Norge. Dersom vi hensyntar størrelsen på industrien i form av antall ansatte, er det Norge som gir flest store tildelinger til design- og ferdigvareindustrien.

I både Norge og EU går tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien i hovedsak til produsenter av elektrisk utstyr, elektroniske og optiske produkter og metallvarer. I Norge mottar produsenter av disse varegruppene et sted mellom 75-85 prosent av tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien. Også når vi hensyntar størrelsen på segmentene, i form av antall ansatte, er det disse næringene som mottar mest støtte. Det betyr med andre ord at bedrifter i design- og livsstilsegmentet mottar en svært liten del av de offentlige tilskuddene. Økt støtte til bedrifter i dette segmentet kan bidra til at man når den ambisiøse målsetning om å øke eksporten fra blant annet design- og livsstilsegmentet.

1. Innledning og bakgrunn

Design- og ferdigvareindustrien i Norge representerer en bred kategori av virksomheter som produserer varer til bruk i både husholdninger og bedrifter. Dette omfatter en rekke næringer, inkludert møbelproduksjon, tekstilindustri, produksjon av sportsutstyr, produksjon av elektroniske og optiske produkter, og mye mer. Disse bedriftene spenner fra store internasjonale aktører til små og mellomstore bedrifter, og de er spredt over hele landet. I den norske design- og ferdigvareindustrien finner vi flere kjente merkevarer og eksportsuksesser som blant annet Glamox, Ekornes, Swix og Håg.

Økonomisk sett utgjør design- og ferdigvareindustrien en betydelig del av Norges industrielle produksjon. Industrien har historisk vært, og fortsetter å være, en viktig kilde til sysselsetting og eksportinntekter. Industrien bidrar også til regional utvikling og diversifisering av den norske økonomien. Design- og ferdigvareindustrien er særlig viktig i mindre kommuner. Hjørnesteinsbedrifter som møbelprodusenten Ekornes i Sykkylven og Jotun i Sandefjord er essensielle for kommunens bostedsattraktivitet. Design- og ferdigvareindustrien er på denne måten en viktig distriktsnæring i Norge.

Industrien er pekt på som en viktig framtidig eksportnæring. Nylig lanserte næringsminister Jan Christian Vestre vareproduksjon og design³ som den nyeste nasjonale eksportsatsingen under eksportreformen «Hele Norge eksporterer». Eksportsatsingen er et ledd i regjeringens ambisiøse målsetting om å øke fastlandseksporten med 50 prosent. Lanseringen av eksportsatsingen følger Nasjonalt Eksportråds anbefaling om at industrien skulle være en satsingsindustri innen eksport med mål om dobling av eksporten innen 2030. Dette omtaler vi i rapporten ved at vi analyserer næringens eksport i dag og vurderer hvilke ringvirkninger som kan skapes av en dobling av eksporten fra mot 2030.

Denne rapporten tar sikte på å synliggjøre design- og ferdigvareindustrien sin økonomiske betydning i Norge. Menon utførte en tilsvarende analyse av design- og ferdigvareindustrien i 2019. Denne rapportens kapittel 2 til 4 er en oppdatering av rapporten fra 2019. Dette gir oss mulighet til å se hvordan næringen har utviklet seg de siste fem årene. I kapittel 5 utvider vi analysen ved å også se på omfanget av støtteordninger som benyttes av design- og ferdigvareindustrien i Norge og utvalgte EU-land.

I rapporten starter vi med å definere, beskrive og kvantifisere design- og ferdigvareindustrien i kapittel 2. Dette inkluderer næringens utvikling over tid, hvor i landet hovedvekten av design- og ferdigvareindustrien ligger, utviklingen i eksport av design- og ferdigvarer, samt en komparativ internasjonal analyse. Deretter beregner vi det totale økonomiske bidraget til design- og ferdigvareindustrien i form av en ringvirkningsanalyse i kapittel 3. I rapportens kapittel 4 går vi i dybden på design- og livsstilsegmentet innen design- og ferdigvareindustrien. I kapittel 5 gjennomfører vi en analyse av offentlige virkemidler som benyttes av design- og ferdigvareindustrien i EU og i Norge, herunder ser vi også på forskjeller i støtteordninger mellom landene og størrelsen på tildelinger til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien. Vi ser også på utvalgte caser der bedrifter i den bredere design- og ferdigvareindustrien har mottatt støtte i andre land i EU, og gjør en kortfattet vurdering av hvilke offentlige virkemidler som kunne vært benyttet på tilsvarende utviklingscaser i Norge.

³ Tidligere omtalt som design- og livsstilindustrien av Nasjonalt Eksportråd.

2. Den norske design- og ferdigvareindustrien

Dette kapittelet presenterer den norske design- og ferdigvareindustrien. I 2022 var det sysselsatt omkring 58 000 personer i næringen. Den økonomiske aktiviteten til design- og ferdigvareindustrien fordelte seg over hele landet, men med en hovedvekt på Vestlandet og i Buskerud. Design- og ferdigvareindustrien har vokst betydelig siden 2018, og 2022 var et rekordår for næringen målt i verdiskaping som var på cirka 62 milliarder kroner. Næringen er svært eksportintensiv, og sto i 2022 for 15 prosent av all vareeksport fra Norge. Sett opp mot andre vest-europeiske land er likevel næringen relativt liten.

I dette kapittelet ser vi nærmere på den norske design- og ferdigvareindustrien. Vi starter kapittelet med å definere industrien. Vi ser deretter på den geografiske fordelingen av industrien og segmentfordelingen i næringen. Deretter ser vi på den økonomiske utviklingen i næringen over tid. Til slutt ser vi på design- og ferdigvareindustrien i en internasjonal kontekst. Det betyr at vi først analyserer eksporten fra den norske design- og ferdigvareindustrien, deretter sammenligner vi eksporten med eksport fra tilsvarende næringer i andre land.

Definisjoner

I rapporten bruker vi en bred definisjon av design- og ferdigvareindustrien, som inkluderer alle virksomheter som produserer varer til umiddelbar bruk i privat- og kontraktmarkedet. Denne definisjonen skiller seg fra andre definisjoner der man begrenser seg til bedrifter som leverer varer direkte til sluttbrukere.⁴ Rent teknisk baserer vi oss på en rekke spesifikke NACE-koder for å identifisere relevante aktører innenfor design- og ferdigvareindustrien.⁵ En oversikt over de anvendte NACE-kodene er presentert i tabellen nedenfor.

Tabell 1: NACE-koder i design- og ferdigvarepopulasjonen. Kilde: Menon Economics

NACE-kode	Navn på NACE-kode
13	Produksjon av tekstiler
14	Produksjon av klær
15	Produksjon av lær og lærvarer
18	Trykking og reproduksjon av innspilte opptak
25	Produksjon av metallvarer, unntatt maskiner og utstyr
26	Produksjon av datamaskiner og elektroniske og optiske produkter
27	Produksjon av elektrisk utstyr
31	Produksjon av møbler
32	Annen industriproduksjon

Definisjonen i denne rapporten følger tidligere rapporter fra Menon Economics.⁶ Som tabellen viser er det i alt ni NACE-koder som utgjør design- og ferdigvareindustrien. Basert på denne inndelingen anvender vi Menons

⁴ I Eksportmeldingen 2023 av Menon har vi valgt å bruke den smalere definisjonen, noe som gjør at tallene mellom de to rapportene avviker.

⁵ NACE-koder er en type næringskoder. De forteller hvilke næringer en bedrift tilhører. De norske nærings- eller NACE-kodene bygger på EUs felles kategorisering av bedrifter i ulike næringer, den såkalte NACE 2. I kryssløpsanalysene, som ofte er innmaten ringvirkingsanalyser bygges rundt, er bedriftene delt inn i 64 næringskoder.

⁶ Internasjonalisering av ferdigvareindustrien (norskindustri.no)

regnskapsdatabase for å identifisere samtlige virksomheter innenfor den norske design- og ferdigvareindustrien. De ti ledende selskapene i denne sektoren, rangert etter antall ansatte, er listet opp i tabellen under.

Tabell 2: De ti største design- og ferdigvareselskapene etter antall sysselsatte. Kilde: Menon Economics

Bedrift	NACE-kode
Kongsberg Defence & Aerospace	Metallvarer, unntatt maskiner og utstyr
Kongsberg Maritime	Produksjon av datamaskiner og elektroniske og optiske produkter
Nammo Raufoss	Metallvarer, unntatt maskiner og utstyr
Nexans Norway	Produksjon av elektrisk utstyr
Ekornes	Produksjon av møbler
ABB Electrification Norway	Produksjon av elektrisk utstyr
Jotun	Produksjon av kjemikaler og kjemiske produkter
Kongsberg Maritime	Produksjon av datamaskiner og elektroniske og optiske produkter
Nordic Semiconductor	Produksjon av datamaskiner og elektroniske og optiske produkter
Lærdal Medical	Annen industriproduksjon

Kongsberg Defence & Aerospace og Kongsberg Maritime er de to største selskapene i vår populasjon, målt etter antall ansatte. Dette er eksempler på bedrifter som ikke inkluderes i alle definisjoner av design- og ferdigvareindustrien. Blant de ti største bedriftene finner vi også mer tradisjonelle design- og ferdigvarebedrifter, som for eksempel Ekornes og Lærdal Medical.

Gjennomgående i rapporten bruker vi noen sentrale ord og uttrykk som for eksempel verdiskaping og årsverk. Boksen under gir en definisjon på de viktigste analysebegrepene.

Viktige analysebegreper

Verdiskaping er den merverdien bedriften skaper. Verdiskaping måles som bedriftenes driftsresultat før avskrivninger og nedskrivninger (EBITDA) pluss deres lønnskostnader. Verdiskaping er en viktig størrelse i samfunnsøkonomi fordi den gjennom konsum og skatt legger grunnlag for velferd.

Syssetting. Sysselsatte er et annet ord for folk i arbeid. Dette er antall jobber som er registrert uavhengig av hvor stor stillingsprosent jobben har.

Årsverk. Siden sysselsatte ikke tar innover seg hvor mye hver person jobber kontrollerer vi for dette ved å bruke årsverk som mål på syssettingseffekter. Årsverk tar utgangspunkt i sysselsatte, men multipliserer med hvor mye en gjennomsnittlig ansatt jobber i løpet av et år.

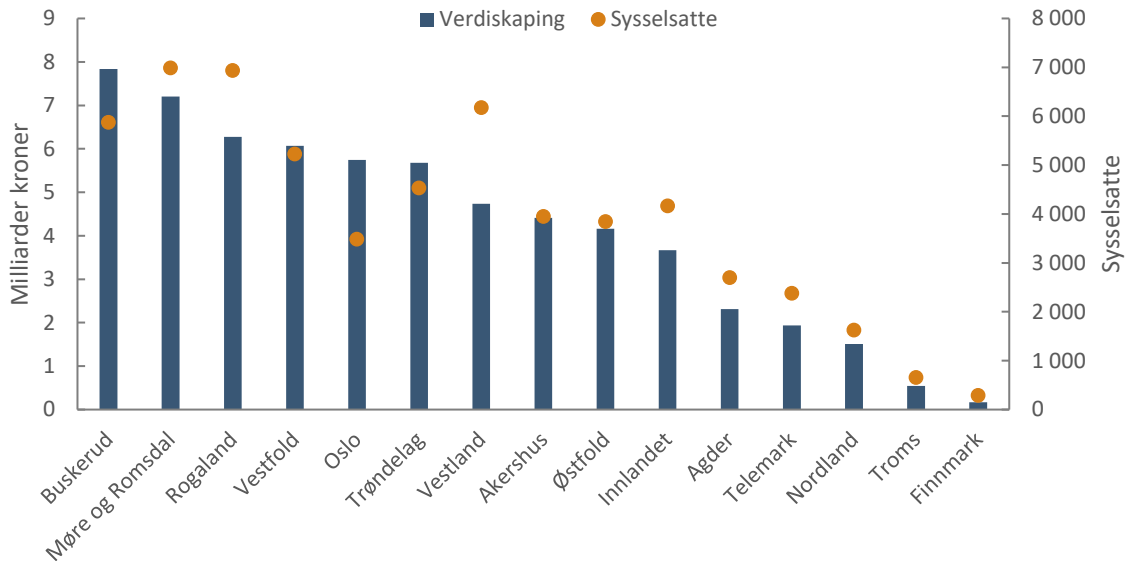
Produktivitet er en betegnelse for hvor mye verdiskaping hver sysselsatt kaster av seg. Vi finner denne størrelsen ved å dele verdiskapingen på antall sysselsatte.

Ringvirkninger er en beregning av hvordan en etterspørselsimpuls fra en næring fordeler seg utover resten av økonomien gjennom kjøp fra underleverandører i flere ledd.

Design- og ferdigvareindustrien i Norge

Design- og ferdigvareindustrien i Norge inkluderer flere sentrale hjørnesteinsbedrifter som spiller en viktig rolle i mindre kommuner landet over. Eksempler på slike bedrifter er Ekornes i Sykkylven og Nordan i Lund kommune. I dette delkapittelet ser vi på hvordan det økonomiske fotavtrykket til design- og ferdigvareindustrien fordeler seg geografisk utover Norge. Figuren nedenfor illustrerer den geografiske spredningen av verdiskaping og sysselsetting tilknyttet design- og ferdigvareindustrien.

Figur 1: Verdiskapingen og sysselsetting fra design- og ferdigvareindustrien fordelt på fylker. Kilde: Menon Economics

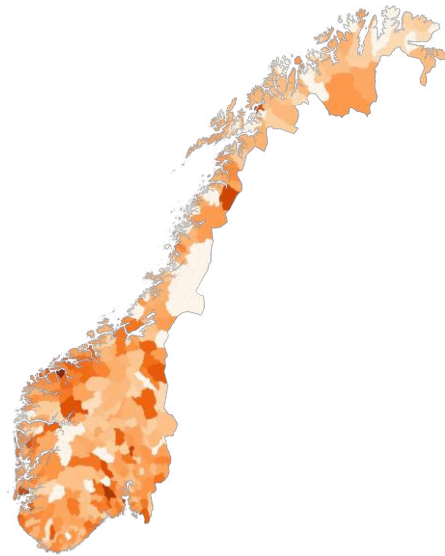

Som det går frem av figuren er design- og ferdigvareindustrien er spredt over hele landet. Det fylket det design- og ferdigvareindustrien er størst er Buskerud fylke hvor det er ansatt rundt 6 000 sysselsatte og det skapes verdier for rundt 8 milliarder kroner. Den største delen av denne verdiskapingen kommer fra et fåtall store selskap. Det nest største fylket målt i verdiskaping er Møre og Romsdal, der bedrifter som Ekornes og Brunvoll holder til. Dette er også fylket hvor det er flest sysselsatte i design- og ferdigvareindustrien.

Som nevnt tidligere er det flere design- og ferdigvarebedrifter som er hjørnesteinsbedrifter i sine hjemkommuner. Dette gjør at design- og ferdigvareindustrien er særlig viktig i noen små kommuner i Norge. Tabellen under viser de ti kommunene hvor design- og ferdigvareindustrien utgjør den største andelen av sysselsettingen i kommunen.

Tabell 3: T.v.: De ti kommunene hvor design- og ferdigvareindustrien har de største relative sysselsettingseffektene. T.h.: Kommunefordeling av design- og ferdigvareindustrien, jo sterkere farge, jo større andel av sysselsettingen er tilknyttet design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

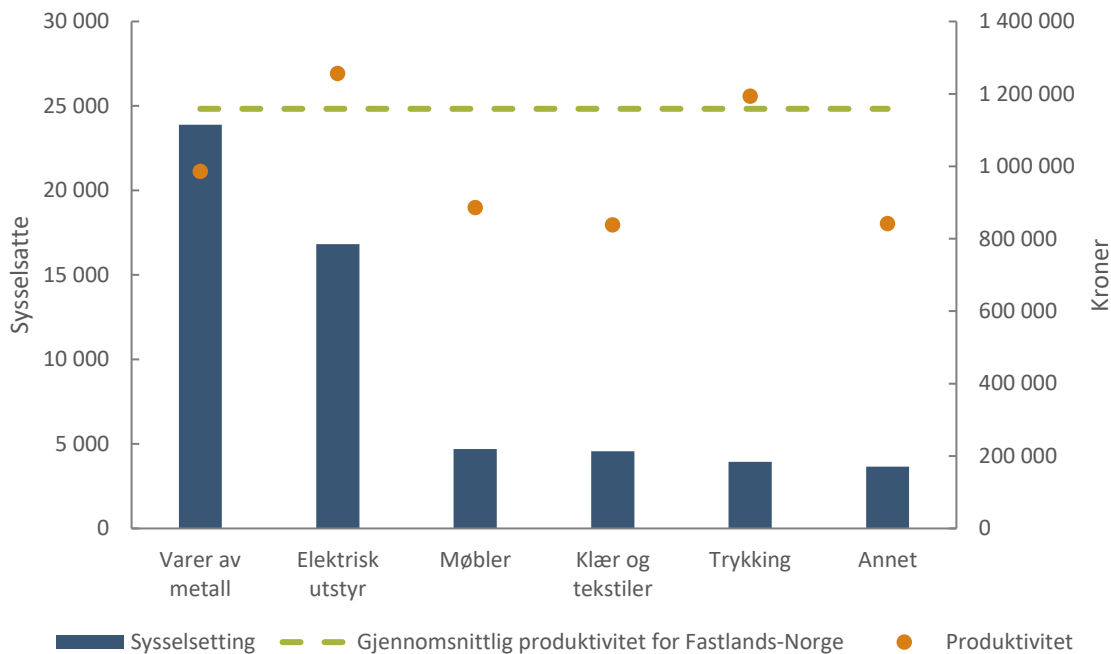
Kommune	Sysselsetting i design- og ferdigvareindustrien	Andel av total sysselsetting i kommunen
Sykkylven	1 460	39 %
Kongsberg	3 620	22 %
Horten	2 150	19 %
Vestre Toten	1 180	17 %
Tysvær	800	17 %
Saltdal	330	16 %
Sigdal	200	13 %
Luster	270	12 %
Osterøy	350	12 %
Sande	140	11 %

Design- og ferdigvareindustrien har relativt sett det største økonomiske avtrykket i Sykkylven kommune i Møre og Romsdal. Arbeidsplassene i denne kommunen er tilknyttet Ekornes, som produserer møbler. Videre er design- og ferdigvareindustrien sentral i Kongsberg kommune som ligger i Buskerud fylke, der i overkant av hver femte arbeidsplass er tilknyttet design- og ferdigvareindustrien.

Design- og ferdigvareindustrien i Norge er mangfoldig og dekker en rekke produktområder, alt fra elektrisk utstyr til klær og tekstiler. For en mer detaljert analyse er det derfor hensiktsmessig å betrakte industrien på segmentnivå. Vi har valgt å kategorisere design- og ferdigvareindustrien i seks segmenter. Disse er henholdsvis metallvarer, elektrisk utstyr, møbler, klær og tekstiler, trykking, samt en kategori for øvrige varer. En illustrasjon av sysselsetting og produktivitet innenfor disse seks segmentene er vist i figuren nedenfor.

Figur 2: Sysselsetting og produktivitet i design- og ferdigvareindustrien fordelt på undergrupper. Kilde: Menon Economics⁷

Fra figuren ser vi at produksjon av metallvarer og elektrisk utstyr er de største segmentene i den norske design- og ferdigvareindustrien. Samlet står disse to segmentene for omtrent 70 prosent av den totale sysselsettingen i industrien, hvilket tilsvarer rett i overkant av 40 000 ansatte. Etter disse kommer produksjon av møbler, og produksjon av klær og tekstiler, som de neste store segmentene. Samlet sysselsetter disse to segmentene cirka 9 000 arbeidstakere.

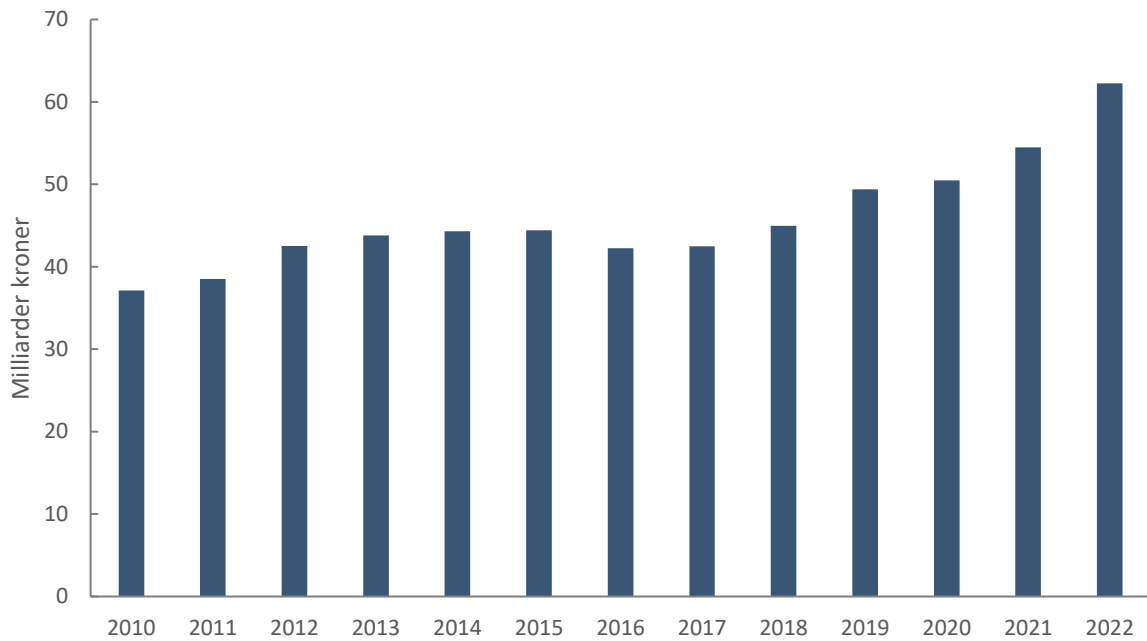
Det er betydelig variasjon i produktiviteten på tvers av de forskjellige segmentene. Den gruppen med høyest produktivitet er elektrisk utstyr, som har en produktivitet på 1,3 millioner kroner. Dette er 8 prosent høyere enn den gjennomsnittlige produktiviteten i Fastlands-Norge. Den gruppen med lavest produktivitet er klær og tekstiler, som har en produktivitet på 800 000 kroner, noe som er 28 prosent lavere enn den gjennomsnittlige produktiviteten for Fastlands-Norge.

Den historiske utviklingen i design- og ferdigvareindustrien

Design- og ferdigvareindustrien har vært en nøkkelkomponent i den økonomiske utviklingen i Norge. Fra tidlig på 1800-tallet, da utnyttelsen av tømmer og vannkraft førte til veksten av trevareindustrien, har denne sektoren vært en viktig bidragsyter til Norges industrialisering. Sektoren var også sentral i industrisatsingen som ble igangsatt i etterkrigsårene, hvor økt industriproduksjon og herunder også produksjon av ferdigvarer var et viktig mål. Med tiden har design- og ferdigvareindustrien utviklet seg til å inkludere en rekke produkter, fra husholdningsartikler til avanserte teknologiske produkter. Denne veksten har fortsatt i moderne tid, og verdiskapingen i design- og ferdigvareindustrien har vokst betydelig fra 2010 til 2022 hvor den var på 55 milliarder kroner. Figuren under viser utviklingen i den totale verdiskapingen fra design- og design- og ferdigvareindustrien i denne analyseperioden.

⁷ De to største undergruppene her, varer av metall og elektrisk utstyr, er to brede kategorier som inneholder mange typer varer. Dette er forskjellige fra de andre kategoriene som i stor grad inneholder homogene varetyper. Denne grafen skal derfor tolkes med litt forsiktighet.

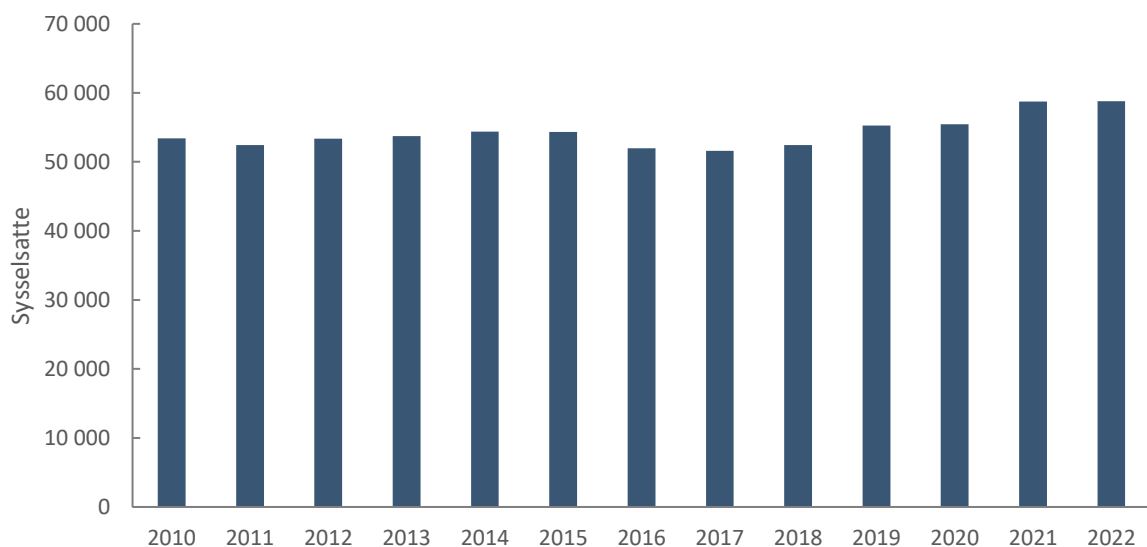
Figur 3: Verdiskapingsutviklingen i design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

Veksten i verdiskapingen har vært på nesten 50 prosent siden 2010. Verdiskapingsveksten i analyseperioden kommer hovedsakelig fra bedrifter som produserer elektrisk utstyr og varer av metall. Dette inkluderer bedrifter som for eksempel Kongsberg Defence and Aerospace og Nammo. Verdiskapingen tilknyttet denne typen bedrifter har vokst med henholdsvis 7,5 og 6,5 milliarder kroner i analyseperioden, og representerer i dag 80 prosent av den samlede oppgangen i verdiskaping.

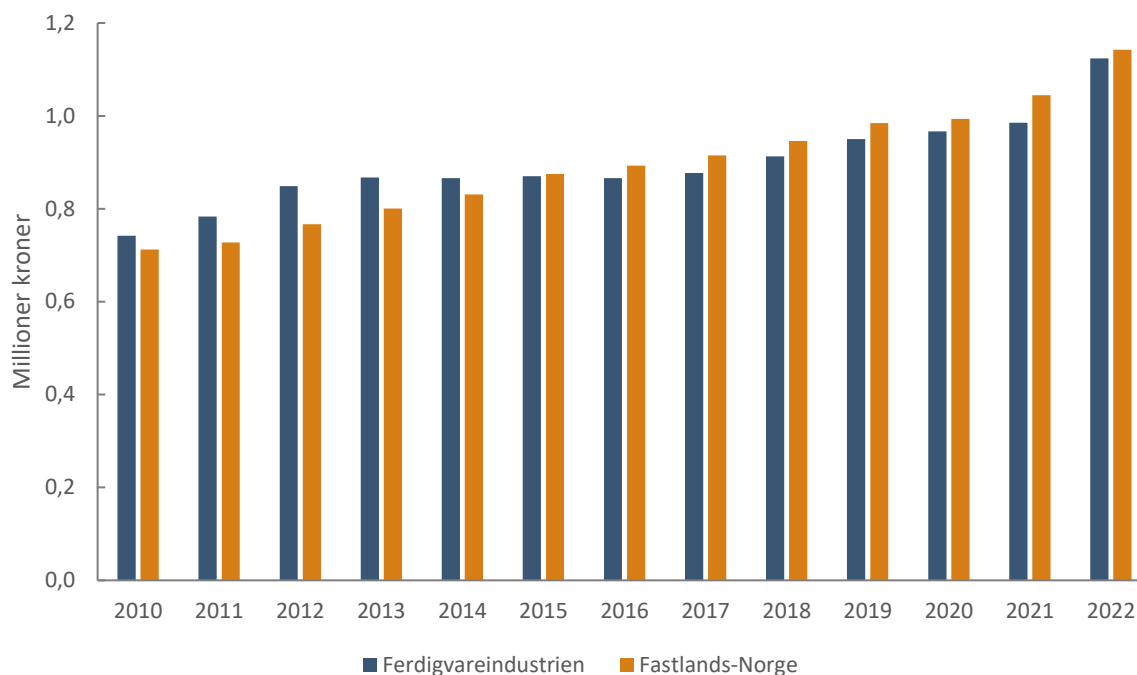
I motsetning til verdiskapingen har sysselsettingen vært relativt stabil over hele analyseperioden. Figuren under viser den totale sysselsettingen i design- og ferdigvareindustrien.

Figur 4: Utviklingen i sysselsetting i design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

I 2010 var det sysselsatt om lag 54 000 mennesker i design- og ferdigvareindustrien, mens tilsvarende tall i 2022 var i underkant av 59 000 sysselsatte. Dette tilsvarer en vekst på 7 prosent siden 2010. Som en følge av økt verdiskaping og stabil sysselsetting har produktiviteten økt betydelig fra 2010 til 2022. Figuren under viser produktivetsutviklingen i design- og ferdigvareindustrien og Fastlands-Norge siden 2010.

Figur 5: Utviklingen i årsverksproduktivitet i design- og ferdigvareindustrien og Fastlands-Norge. Kilde: Menon Economics

Fra 2010 til 2022 har arbeidskraftproduktiviteten vokst med om lag 380 000 kroner per sysselsatt. Som figuren viser var produktiviteten i design- og ferdigvareindustrien høyere enn produktiviteten i Fastlands-Norge fra 2010 og rem til 2014. I 2015 var produktiviteten lik mellom Fastlands-Norge og design- og ferdigvareindustrien, og siden 2016 har design- og ferdigvareindustrien hatt en lavere produktivitet enn Fastlands-Norge.

Eksport fra design- og ferdigvareindustrien

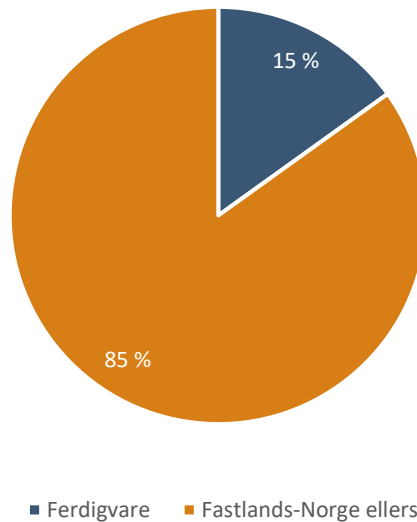
Det er et sentralt mål for Støre-regjeringen å øke den norske eksporten, med et vedtatt et mål om 50 prosent økt eksport fra Fastlands-Norge innen 2030. For å nå målet har regjeringen satt i gang sektorspesifikke eksportsatsinger. Nylig lanserte regjeringen vareproduksjon og design, der design og livstil inngår, som en ny nasjonal eksportsatsing under regjeringens reform «Hele Norge eksporterer». Design- og ferdigvareindustrien er en næring som har en relativt høy andel av sin omsetning på internasjonale markeder og et betydelig potensial for å øke eksporten, og vil dermed kunne spille en sentral rolle i å nå regjeringens mål om økt eksport.

I vår analyse finner vi at nesten halvparten av all omsetning generert i design- og ferdigvareindustrien i 2022 var eksport.⁸ Dette tilsvarer en eksportverdi på i overkant av 83 milliarder kroner. Tilsvarende tall i analysen til Menon fra 2018 var 58 milliarder kroner, noe som betyr at eksporten har vokst med 53 prosent i nominelle

⁸ Den reelle eksportverdien fra design- og ferdigvareindustrien er trolig høyere enn det som fremgår av eksportstatistikken som følge av at flere bedrifter selger produkter til datterselskap utenfor Norge og benytter fakturaerklæring på fabrikkpris ut av Norge. For bedriftene er dette rasjonelt ift. Minimering av kostnader gjennom felles transport og administrativ behandling, slik som handlinggebyr og merverdiavgifthehandling, spesielt i EU.

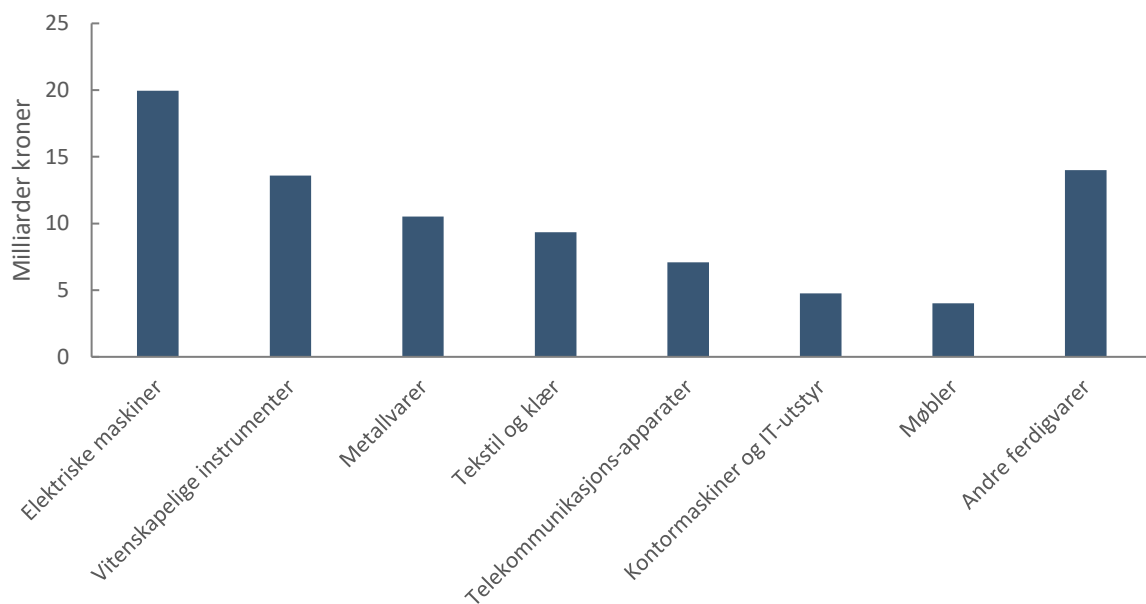
kroner siden 2017.⁹ Videre tilsvarer 83 milliarder kroner rundt 15 prosent av all eksport fra Fastlands-Norge, som illustrert i figuren under.

Figur 6: Design- og ferdigvareindustrien sin andel av vareeksporten fra Fastlands-Norge. Kilde: SSB, bearbejdet av Menon Economics

Den høye eksporten gjør design- og ferdigvareindustrien, med denne brede definisjonen, til én av de viktigste eksportørene fra Fastlands-Norge. Når vi undersøker hvilke deler av design- og ferdigvareindustrien som eksporterer mest fremkommer bildet i figuren under.

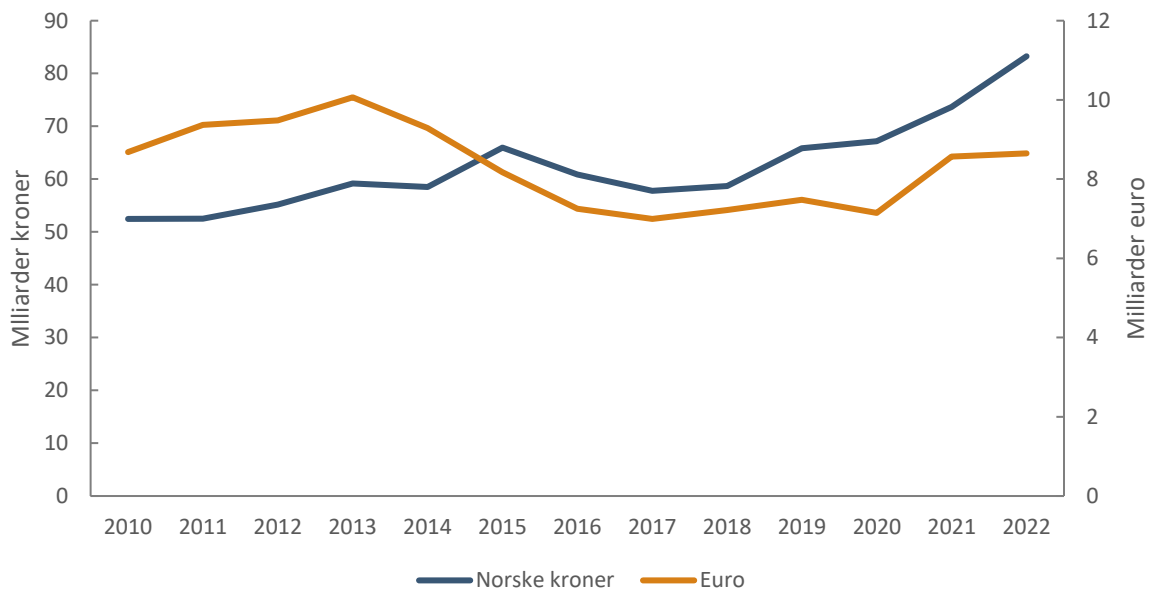
Figur 7: Eksport fordelt på varer. Kilde: SSB, bearbejdet av Menon Economics

⁹ Internasjonalisering av ferdigvareindustrien (norskindustri.no)

Rett i underkant av en fjerdedel av all ferdigvareeksport, tilsvarende 20 milliarder kroner, er tilknyttet elektriske maskiner. Dette er varer som for eksempel motorer og andre elektriske kraftmaskiner. Det ble også eksportert varer for 14 milliarder kroner av *vitenskapelige instrumenter*. Dette inkluderer varer som fotografiske og optiske artikler og spesialiserte måleinstrumenter. Figuren nedenfor gir en oversikt over den historiske utviklingen fra 2010 til 2022 i eksporten fra design- og ferdigvareindustrien.

Figur 8: Utviklingen i eksport for design- og ferdigvareindustrien. Kilde: SSB, bearbeidet av Menon Economics

Siden 2010 har design- og ferdigvareindustrien i Norge opplevd en markant vekst i eksporten, med en økning på nesten 60 prosent i norske kroner. Denne utviklingen kan segmenteres i tre distinkte perioder. I første periode, fra 2010 til 2015, så industrien en solid vekst i eksportverdien på 25 prosent. Dette ble etterfulgt av en nedgangsperiode mellom 2015 og 2018, hvor eksporten falt med 10 prosent. Imidlertid snudde trenden igjen, og fra 2018 til 2022 opplevde design- og ferdigvareindustrien en oppgang i eksporten, med en økning på 42 prosent.

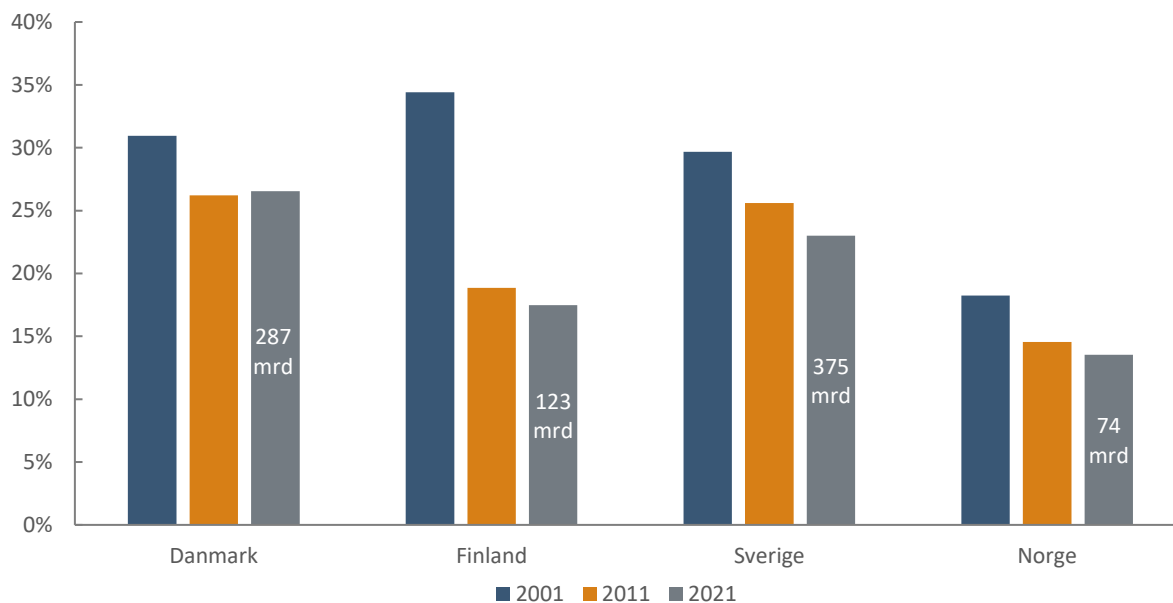
Eksportverdien fra design- og ferdigvareindustrien, målt i euro, har vist en annen utvikling enn eksportverdien målt i norske kroner. I løpet av analyseperioden har verdien målt i euro falt med 1 prosent, parallelt med at den norske kronen har svekket seg med 15 prosent mot euroen. Dette betyr at veksten i ferdigvareeksporten i stor grad har vært drevet av valutakursendringer, og ikke en økning i volumet av eksporterte varer. Isolert sett skal en svekket kronevaluta fremme eksport ved å gjøre norske varer mer konkurransedyktige på det internasjonale markedet. Imidlertid har dette ikke vært tilfelle for den norske design- og ferdigvareindustrien fra 2010 til 2022. Dette tyder på at konkurransekraften til den norske design- og ferdigvareindustrien har blitt svekket i løpet av analyseperioden. Dette fenomenet er ikke begrenset til design- og ferdigvareindustrien alene; generelt har ikke den norske eksporten økt i takt med det man kunne forvente ut fra den svekkede kronekursen i samme periode.

Den norske design- og ferdigvareindustrien i en internasjonal kontekst

For å belyse betydningen av den norske design- og ferdigvareindustrien i forhold til lignende sektorer i Europa, utfører vi en sammenligning mellom Norges ferdigvareindustri og industrien i flere andre europeiske land.

Figuren nedenfor illustrerer eksportandelen fra design- og ferdigvareindustrien som en prosentandel av total eksport for Norge sammen med de andre nordiske landene i 2001, 2011 og 2021.

Figur 9: Ferdigvareeksport som andel av total eksport og totalverdi. Kilde: Nordisk råd/Nordisk statistikkdatabase og SSB, bearbeidet av Menon Economics^{10,11}

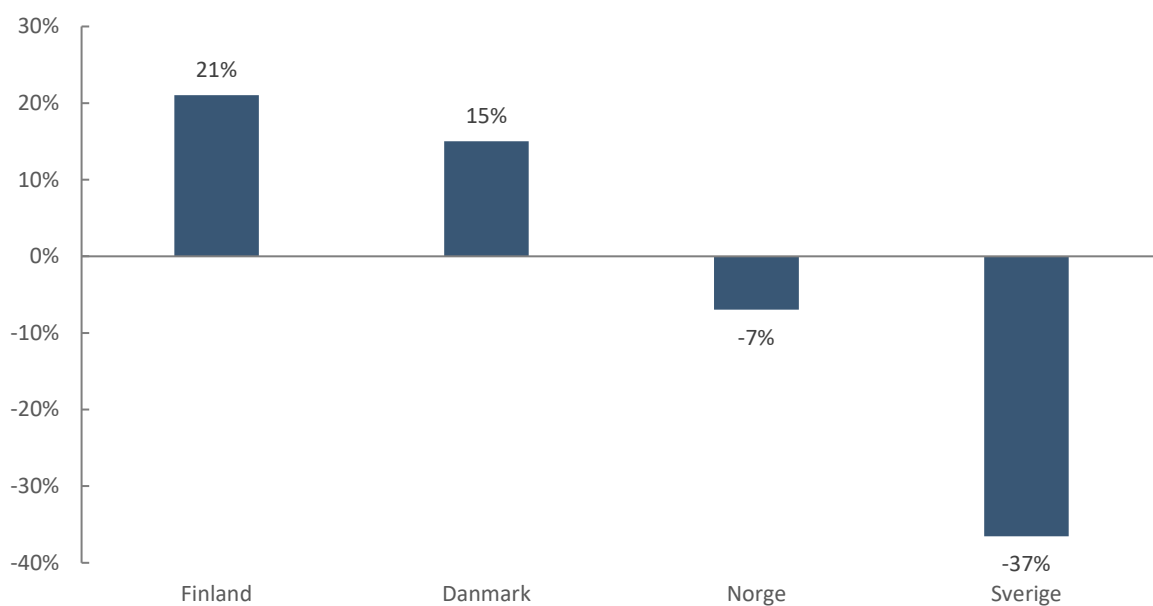
I 2021 utgjorde den norske design- og ferdigvareindustrien om lag 15 prosent av all eksport fra Norge i 2021. Dette er det laveste av alle landene vi ser på i denne analysen. Til sammenligning utgjorde ferdigvareeksporten fra Danmark, Sverige og Finland mellom 17 og 27 prosent av all eksport.

Til tross for at den norske design- og ferdigvareindustrien utgjør den minste andelen av vareeksporten, har ferdigvareeksporten som andel av total eksport vokst mindre i Sverige de siste årene. Figuren under viser veksten i ferdigvareeksport som andel av total vareeksport fra 2015 til 2021 for de nordiske landene.

¹⁰ For å ha et sammenligningsgrunnlag med andre land har vi brukt varekodene 26, 65, 69, 74, 75, 76, 77, 82, 83, 84, 89.

¹¹ For Norge er det oppgitt andel av Fastlandseksport.

Figur 10: Vekst i ferdigvareeksporten fra 2015 til 2021. Kilde: Eurostat, bearbeidet av Menon Economics¹²

Norge har hatt en moderat nedgang i ferdigvareeksporten mellom 2015 og 2021 på rundt 7 prosent.¹³ Denne nedgangen er særlig drevet av utviklingen mellom 2015 og 2020, mens det var en markant oppgang i 2021. Kun to land har hatt en svakere vekst i ferdigvareeksporten fra 2015 til 2021, og det er Sverige og Frankrike. De resterende landene har alle hatt en positiv utvikling i ferdigvareeksporten i perioden.

¹² Denne dataen er basert på OECD, vi bruker NACE-kodene 13, 14, 15, 18, 25, 26, 27, 31 og 32 for sammenligning på tvers av landegrensene. For Norge benyttes eksport uten olje og gass. Merk at eksportandelen er betydelig lavere for de europeiske landene enn i tilsvarende Menon-rapport fra tidligere år. Dette skyldes at vi denne gangen ikke inkluderer bilindustrien i ferdigvare.

¹³ Merk at denne eksportandelen er lavere enn data basert på varekoder. Vi bruker NACE-koder i den internasjonale sammenligningen på grunn av tilgjengelig data fra OECD.

3. Ringvirkninger

Total understøttet den norske design- og ferdigvareindustrien rundt 105 milliarder kroner i verdiskaping. 62 milliarder var direkte verdiskaping i design- og ferdigvareindustrien, mens de resterende 43 milliarder var verdikjedeeffekter. Næringen understøttet også om lag 89 000 årsverk i Norge i 2022. Rundt 60 prosent av disse verdiskapings- og sysselsettingseffektene kom fra eksportaktivitet, noe som illustrerer hvor viktig det internasjonale markedet er for næringen. Dersom eksporten dobler seg frem mot 2030 vil sysselsettingseffektene bli på rett i underkant av 100 000 årsverk i 2030. Design- og livsstilsegmentet, som er et av satsingsområdene til Nasjonalt Eksportråd, understøttet om lag 13 000 årsverk og 11 milliarder kroner i verdiskaping i 2022.

I dette kapittelet presenterer vi resultatene av ringvirkningsanalysen. Aktiviteten i ulike næringer i økonomien er tett bundet sammen. Det betyr at endring i etterspørsel fra en næring vil påvirke aktiviteten i andre næringer og dermed norsk sysselsetting og verdiskaping. Vi vil kvantifisere disse effektene for design- og ferdigvareindustrien ved hjelp av en ringvirkningsanalyse. For nøyere beskrevet metodikk, se vedlegg A. Vi presenterer tre ringvirkningsanalyser:

- Den første ringvirkningsanalysen er de totale ringvirkningene av hele design- og ferdigvareindustrien i Norge.
- Den andre ringvirkningsanalysen er ringvirkningene tilknyttet eksportaktiviteten til design- og ferdigvareindustrien.
- Den siste ringvirkningsanalysen kvantifiserer de økonomiske effektene som vil følge av en dobling i design- og ferdigvareeksporten frem mot 2030.

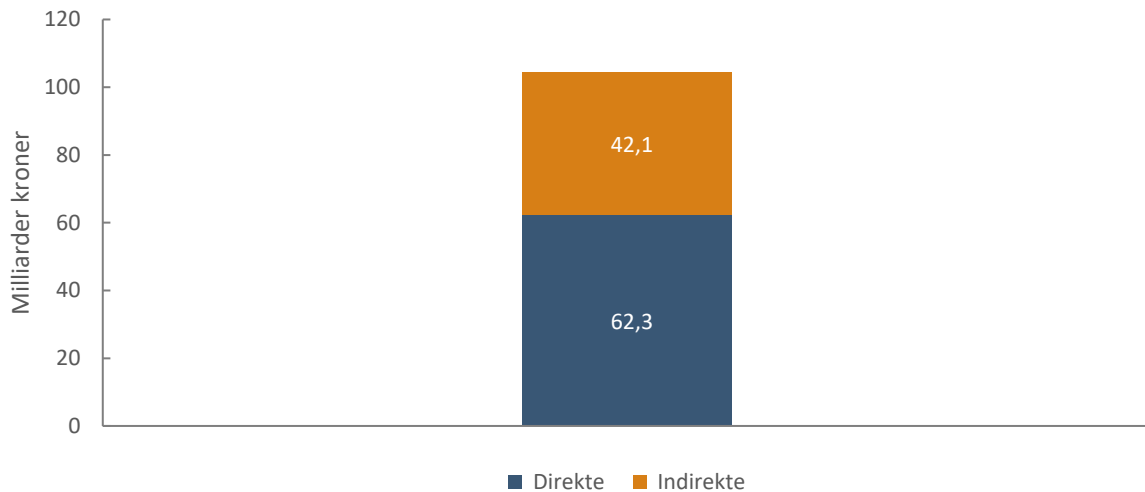
For alle de tre analysene presenterer vi de totale verdiskapings- og sysselsettingseffektene. Flere resultater presenterer med en splitt på direkte og indirekte effekter. Direkte effekter er verdiskapings- og sysselsettingseffekter som skjer i bedrifter tilknyttet design- og ferdigvareindustrien. De indirekte effektene er effekter som skjer i verdikjeden til bedriftene i design- og ferdigvareindustrien.

Verdiskapingseffekter

For å produsere sine varer, kjøper design- og ferdigvareindustrien varer og tjenester fra andre næringer. En del av denne etterspørselen retter seg mot innenlandske bedrifter, og legger på denne måten grunnlag for verdiskaping og sysselsetting både hos disse leverandørene og hos deres underleverandører. Slik skaper design- og ferdigvareindustrien ringvirkningseffekter i den norske økonomien. World Economic Forum har tidligere vist til at design- og ferdigvareindustrien globalt har høyere ringvirkningsmultiplenum enn andre næringer (World Economic Forum, 2016).

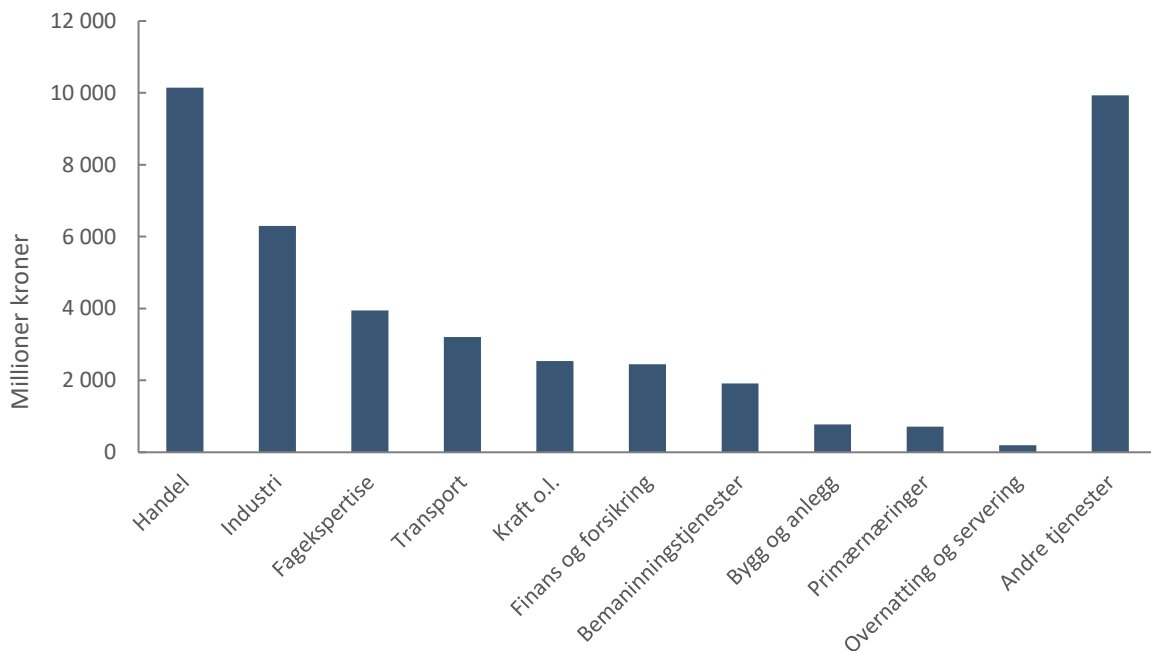
Basert på vår ringvirkningsmodell estimerer vi at design- og ferdigvareindustrien i Norge understøtter, i betydningen bidrar til, om lag 105 milliarder kroner i verdiskaping i 2022, denne verdiskapingen kommer som en følge av produksjonsverdi på om lag 180 milliarder kroner. Vi finner at verdiskapingseffektene er fordelt på direkte og indirekte effekter som illustrert i figuren under.

Figur 11: Verdiskapingseffekter tilknyttet design- og ferdigvareindustrien i 2022. Kilde: Menon Economics

Som vi ser av figuren, hadde design- og ferdigvareindustrien om lag 62 milliarder kroner i direkte verdiskaping i 2022. Dette er verdiskaping i bedriftene som utgjør den norske design- og ferdigvareindustrien. Innkjøpene til disse bedriftene understøttet ytterligere 42 milliarder kroner i verdikjeden i 2022. Den indirekte verdiskapingen fordeler seg på andre næringer som vist i figuren under.

Figur 12: Indirekte verdiskapingseffekter fordelt på andre næringer. Kilde: Menon Economics

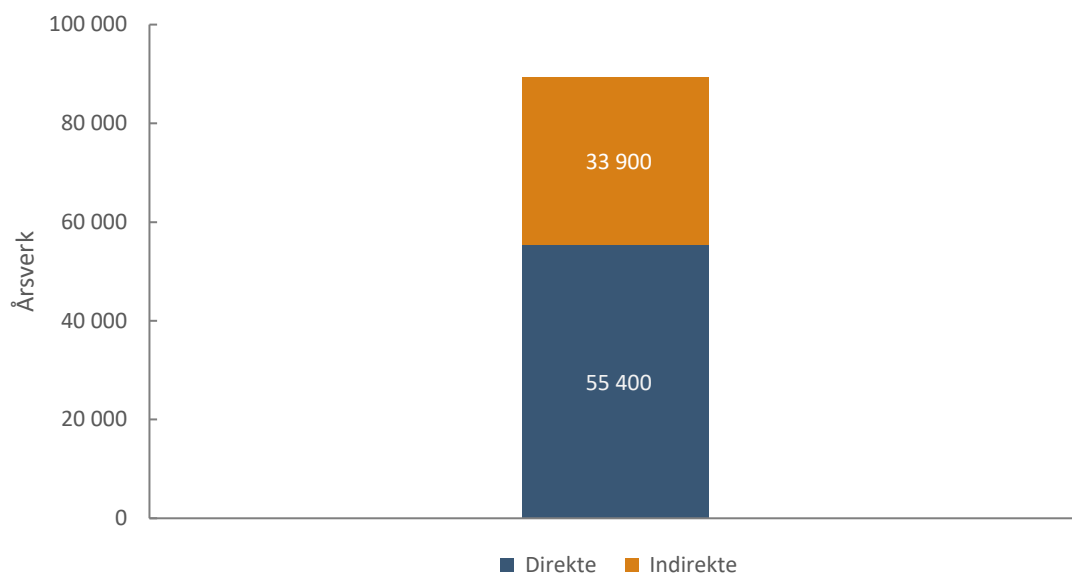

De største effekter finner vi i handelsnæringen. Her understøttet ferdigvareindustriens aktivitet rundt 10 milliarder kroner i indirekte verdiskaping i handelsnæringen i 2022. Bedrifter i denne næringen inkluderer bedriftene i grossistledet av verdikjeden. Disse bedriftene selger både varer som er viktige innsatsfaktorer i design- og ferdigvareindustrien, men selger også varer som er viktig lengre nede i verdikjeden. I 2022 understøttet design- og ferdigvareindustrien rundt 8 milliarder kroner i verdiskaping i den brede tjenesteindustrien. Dette inkluderer bedrifter som eier, drifter og leier ut eiendom, blant annet fabrikker.

Syssestttingseffekter

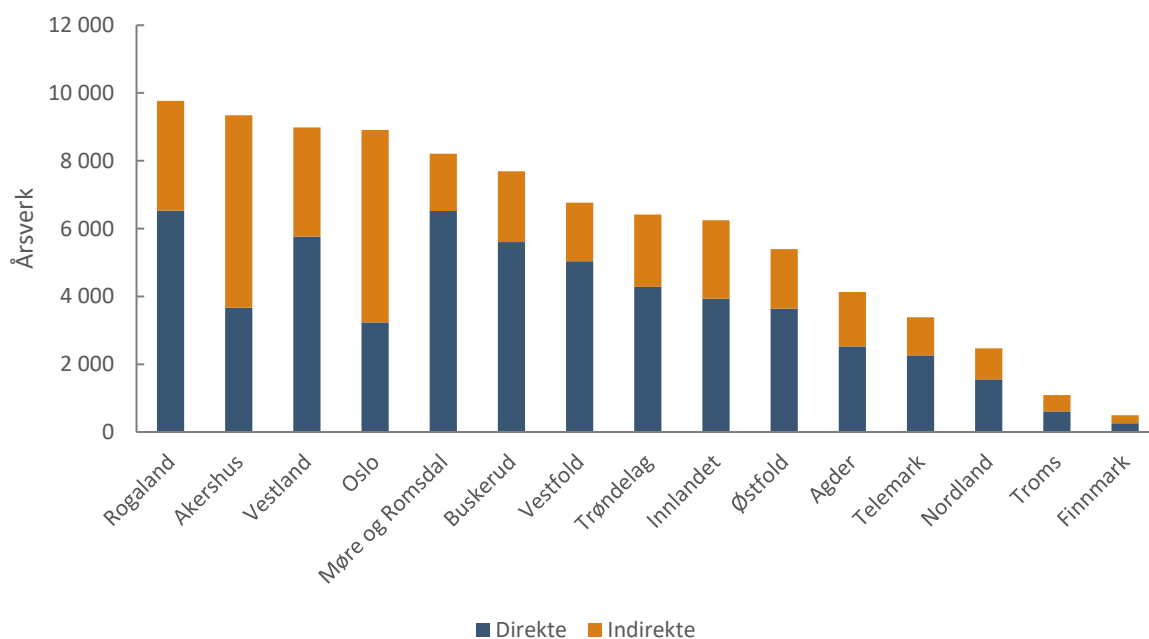
Totalt estimerer vi at design- og ferdigvareindustrien understøttet om lag 90 000 årsverk i 2022. Dette er fordelt mellom direkte og indirekte effekter som vist i figuren under.

Figur 13: Syssestttingseffekter tilknyttet design- og ferdigvareindustrien i 2022. Kilde: Menon Economics

I 2022 understøttet design- og ferdigvareindustrien om lag 55 400 direkte årsverk. Videre understøttet næringen også 33 900 årsverk i verdikjeden. Disse syssestttingseffektene er spredt over hele Norge. Figuren under viser den geografiske fordelingen av syssestttingseffektene.

Figur 14: Geografisk fordelte syssestttingseffekter. Kilde: Menon Economics

I 2022 understøttet design- og ferdigvareindustrien om lag 10 000 årsverk i Rogaland. Design- og ferdigvareindustrien i Rogaland har et tyngdepunkt i de større kommunene som Stavanger og Sandnes. Det var også betydelig sysselsettingseffekter i Akershus, Vestland, Oslo, og Møre og Romsdal. I disse fylkene ble det understøttet om lag 9 000 årsverk. Tabellen under viser de ti kommunene hvor design- og ferdigvareindustrien understøtter flest årsverk.

Tabell 4: Ti kommunene med de største sysselsettingseffektene. Kilde: Menon Economics

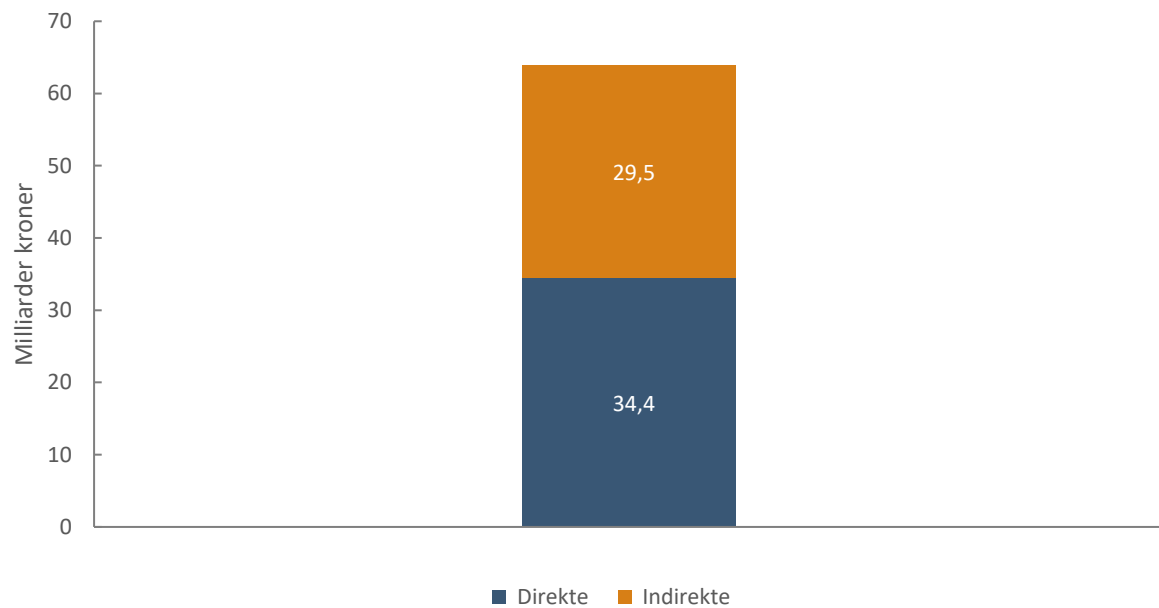
Kommune	Årsverk	Andel av privat sysselsetting i kommunen
Oslo	8 910	2 %
Kongsberg	3 750	28 %
Bergen	3 110	2 %
Trondheim	2 920	3 %
Stavanger	2 310	3 %
Horten	2 270	18 %
Sandefjord	2 130	7 %
Bærum	2 110	3 %
Ålesund	1 900	6 %

Det understøttes nesten 9 000 årsverk i Oslo fra design- og ferdigvareindustrien, noe som gjør at Oslo er den kommunen hvor det understøttes flest årsverk. Dette resultatet er særlig drevet av indirekte sysselsettingseffekter. Næringslivet i Oslo er det største for én enkelt kommune i Norge, og dersom man følger enhver verdikjede vil en stor andel av innkjøpene til bedriftene havne i Oslo kommune. Kongsberg er den kommunen med de nest-største effektene. Effektene i denne kommunen er i stor grad direkte effekter, tilknyttet diverse selskap under «Kongsberg-paraplyen».

Ringvirkninger av eksport

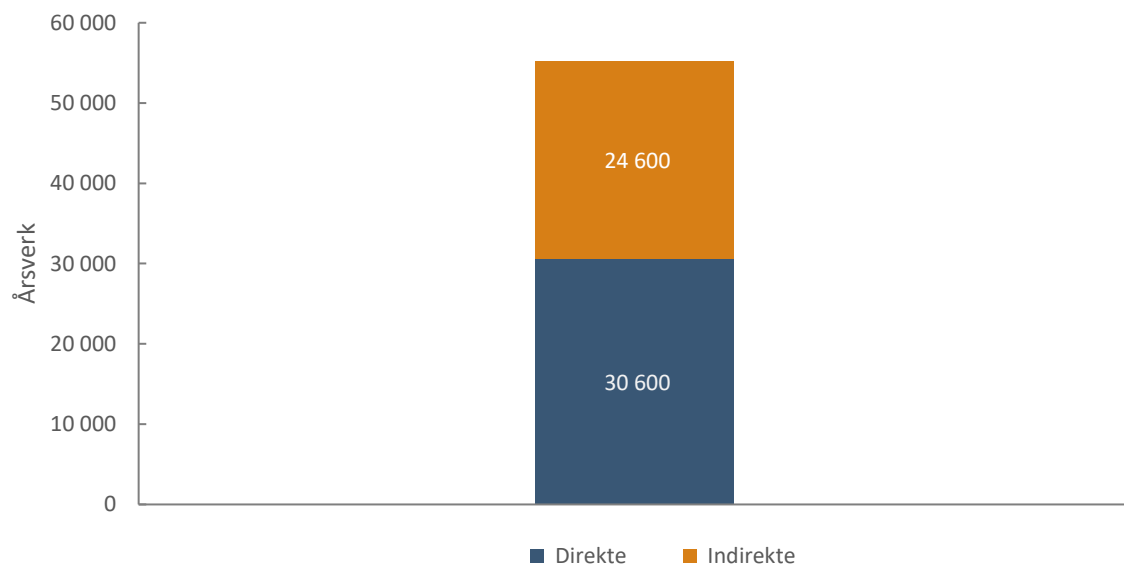
Som vi påpekte over, er design- og ferdigvareindustrien eksportintensiv. Det er derfor av interesse hvor mye økonomisk aktivitet eksporten fra design- og ferdigvareindustrien understøtter i Norge. Vi undersøker dette ved å se på ringvirkningene av eksporten fra design- og ferdigvareindustrien. Figuren under viser verdiskapingseffektene tilknyttet eksporten fra design- og ferdigvareindustrien.

Figur 15: Verdiskapingseffekter tilknyttet eksporten fra design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

Eksporten fra design- og ferdigvareindustrien i 2022 understøttet om lag 64 milliarder kroner i verdiskaping. Rundt 34 milliarder av dette var direkte verdiskaping som kom fra eksporten. Rundt 30 milliarder kroner var verdiskaping i verdikjeden. Når vi ser på sysselsettingseffektene som ferdigvareeksporten bidrar til fremkommer bildet i figuren under.

Figur 16: Sysselsettingseffekter tilknyttet eksporten fra design- og ferdigvareindustrien. Kilde: Menon Economics

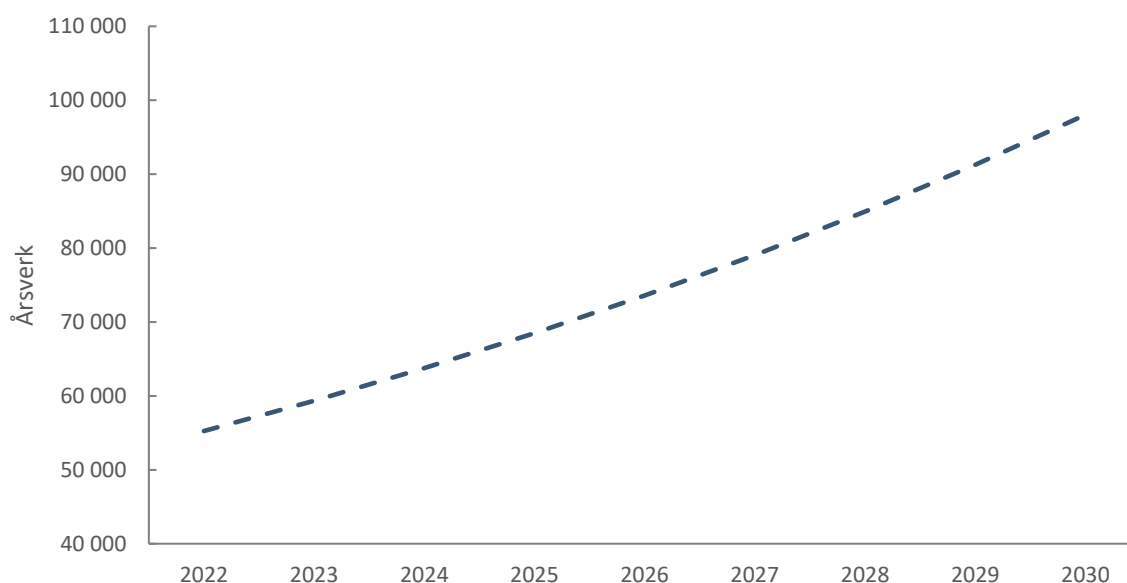
Totalt understøtter eksportaktiviteten fra design- og ferdigvareindustrien rundt 55 000 årsverk i Norge. Dette fordeler seg mellom 30 600 som jobber direkte i bedriftene i design- og ferdigvareindustrien og 24 600 som jobber i bedrifter i verdikjeden.

Totalt utgjorde eksporten rundt 60 prosent av sysselsetting- og verdiskapingseffektene fra design- og ferdigvareindustrien i 2022. Dette illustrerer hvor eksportintensiv og konkurransedyktig den norske design- og ferdigvareindustrien er.

Ringvirkninger av en dobling i eksport frem mot 2030

Design- og ferdigvareindustrien er pekt på som et av satsingsområdene for norsk eksport.¹⁴ I tråd med Nasjonalt Eksportråds foreslåtte mål og tidligere analyse fra Menon, undersøker vi ringvirkningene av en dobling av ferdigvareeksporten.^{15,16} Figuren under viser sysselsettingseffektene som følger av en dobling i eksport frem mot 2030.

Figur 17: Sysselsettingseffekter som en følge av doblet eksport. Kilde: Menon Economics

I takt med at eksporten øker, vil også sysselsettingseffektene øke. I 2030, når eksporten har doblet seg, vil eksporten fra design- og ferdigvareindustrien understøtte rett i underkant av 100 000 årsverk. Grunnen til at sysselsettingseffektene ikke dobler seg i tråd med eksporten er fordi vi legger til grunn en årlig produktivitetsvekst på 1,5 prosent.¹⁷ Figuren under viser verdiskapingseffektene som følger av en dobling av ferdigvareeksporten.

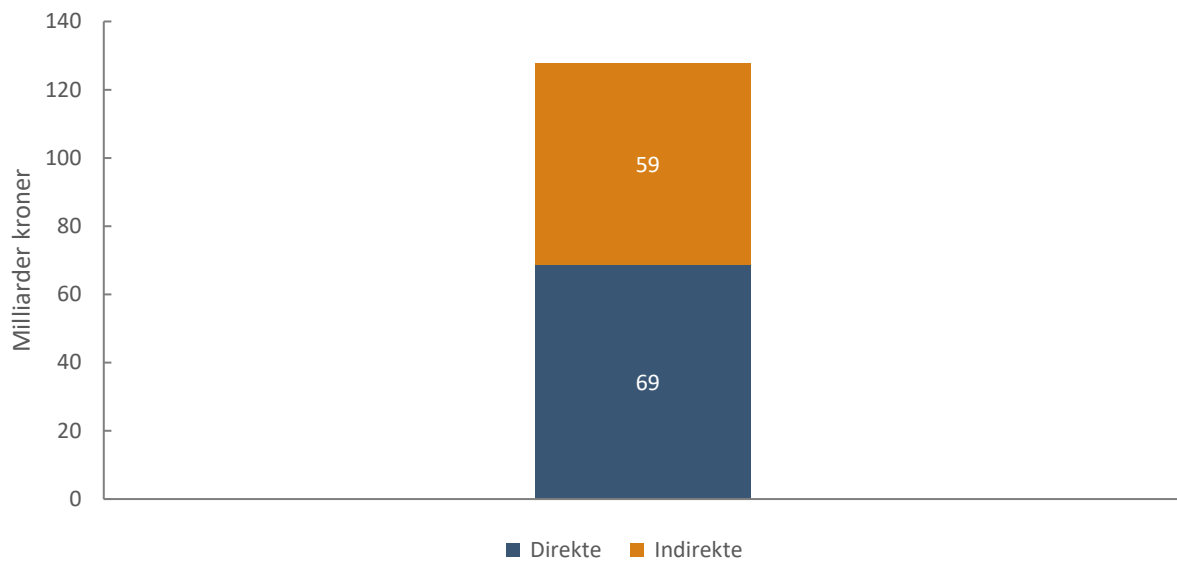
¹⁴ Merk at denne veksten er i faste 2030-priser.

¹⁵ Det er viktig å påpeke at denne analysen ikke tar stilling til hvordan vi skal doble eksporten, men kun hva som blir de økonomiske ringvirkningene dersom vi klarer å nå dette målet.

¹⁶ <https://www.norskindustri.no/contentassets/d71f51f31dc947ce93a9a02861a02be5/internasjonalisering-av-ferdigvareindustrien-menen-rapport-27.2.2019.pdf>

¹⁷ På grunn av teknologiske og organisatoriske innovasjoner blir vi stadig mer effektive. Det er altså grunn til å anta at vi i fremtiden vil utføre oppgaver mer effektivt enn det vi gjør i dag. Dette kalles for produktivitetsvekst. Vi legger til grunn en produktivitetsvekst på 1,5 prosent årlig.

Figur 18: Verdiskapingseffekter som en følge av en dobling av design- og ferdigvareeksporten. Kilde: Menon Economics

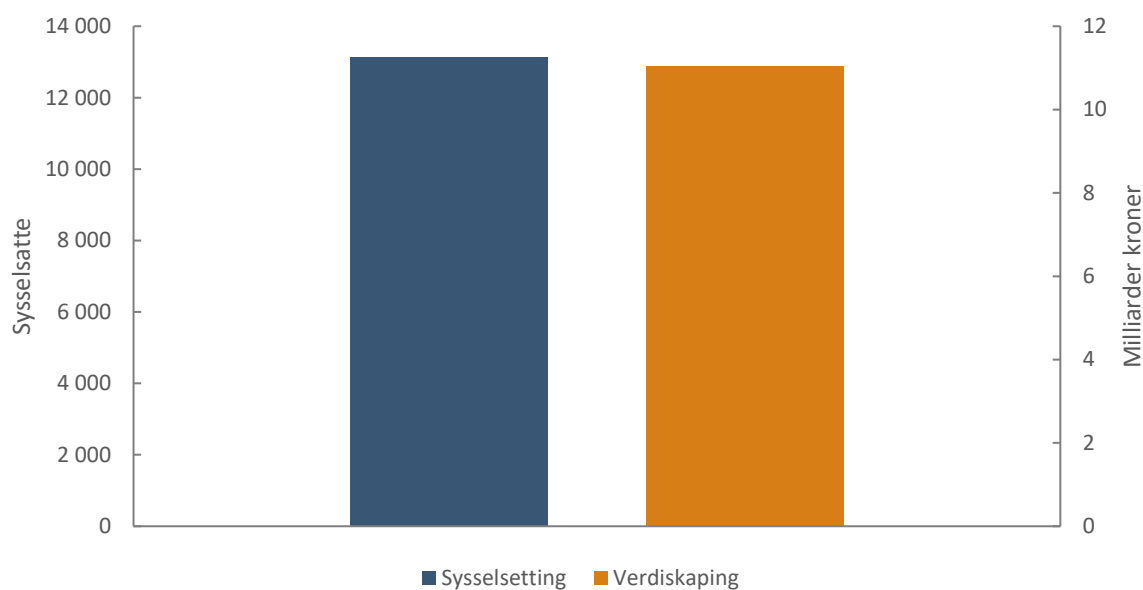
Dersom eksporten fra design- og ferdigvareindustrien dobles, vil den understøtte cirka 128 milliarder kroner i verdiskaping. Dette fordeler seg mellom 69 milliarder kroner i direkte verdiskaping, og 59 milliarder kroner i verdiskaping i verdikjeden.

4. Design og livsstil

I 2023 anbefalte Nasjonalt Eksportråd at design og livsstil ble utpekt som en satsingsindustri i regjeringens eksportsatsing. Nylig lanserte regjeringen vareproduksjon og design, der design og livsstil inngår, som en ny nasjonal eksportsatsing under regjeringens reform «Hele Norge eksporterer». Regjeringen har også lansert merkevareordningen «*Made in Norway*» som har som formål å øke den internasjonale konkurransekraften til norske bedrifter. Gjennom ordningen skal norske designprodukter markedsføres som en del av skandinavisk designtradisjon preget av høy kvalitet, funksjonelt design og bærekraft, og selges på det internasjonale markedet. Som følge av satsingen på design- og livsstilsegmentet analyserer vi dette segmentet separat i denne delanalysen.

Vi definerer design- og livsstilsegmentet som alle bedrifter som produserer ferdigvarer der produktenes design, funksjon, kvalitet, komfort og bærekraft legger grunnlaget for konkurransekraften og merkevaren.. Dette kan for eksempel være møbler, interiør, tekstil, sport og klær.¹⁸ Figuren under viser sysselsettingen og verdiskapingen i design- og livsstilsegmentet.

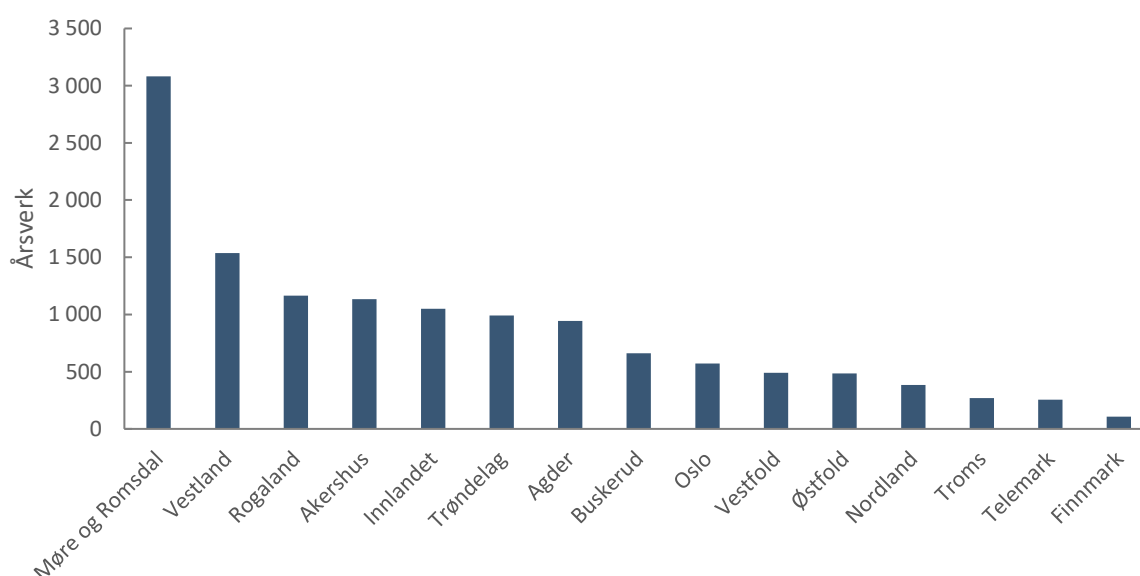
Figur 19: Sysselsetting (venstre akse, blå stolpe) og verdiskaping (høyre akse, oransje stolpe) i design- og livsstilsegmentet. Kilde: Menon Economics

Det er rett i overkant av 13 000 sysselsatte i design- og livsstilsegmentet. Dette utgjør altså 23 prosent av all sysselsettingen i design- og ferdigvareindustrien. Videre er det i overkant av 11 milliarder kroner i verdiskaping fra delnæringen, noe som utgjør 18 prosent av all verdiskaping fra design- og ferdigvareindustrien. Figuren under viser den geografiske fordelingen av sysselsettingen i design og livsstil.

¹⁸ For nøyaktig hvilke NACE-koder vi inkluderer, se vedlegg B.

Figur 20: Geografisk fordelt sysselsetting fra design og livsstil. Kilde: Menon Economics

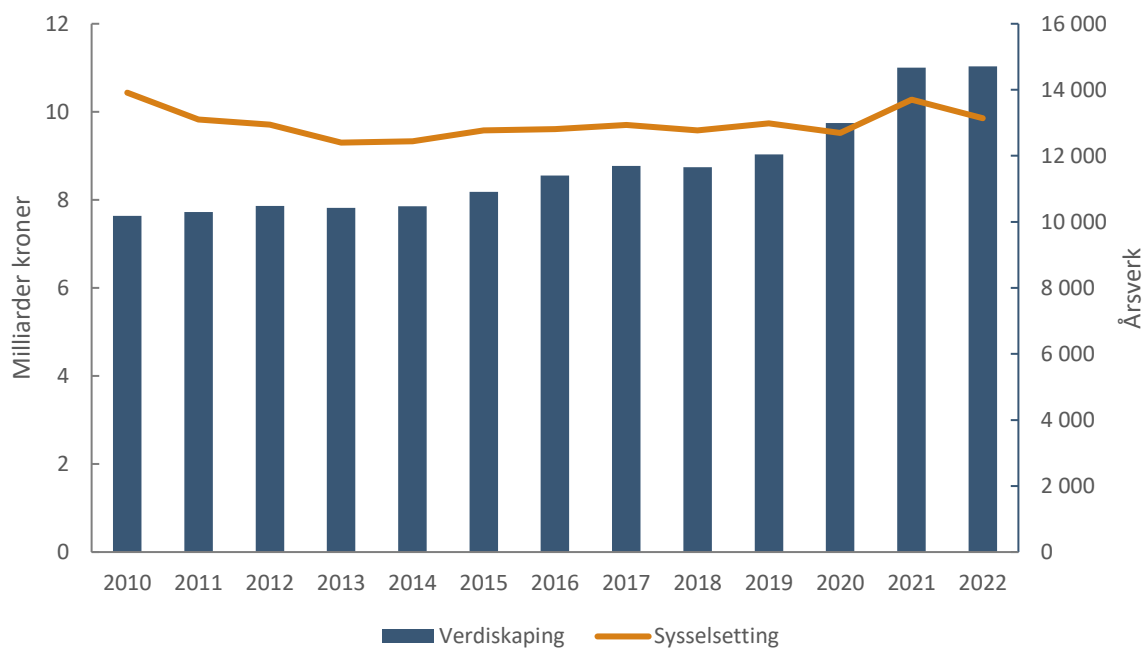
Design- og livsstilsegmentet har et tyngdepunkt på Vestlandet. I Møre og Romsdal er det cirka 3 000 sysselsatte tilknyttet design- og livsstilsegmentet, noe som tilsvarer rundt 25 prosent av all sysselsetting i dette segmentet. Tabellen under viser de 15 største design- og ferdigvareindustrien bedriftene i 2022.

Tabell 5: Topp ti bedrifter i design- og ferdigvarepopulasjonen. Kilde: Menon Economics

Selskap	Kommune	Næring	Sysselsatte	Verdiskaping (millioner NOK)
Ekornes	Sykkylven	Produksjon av møbler	1 017	1 219
HD Solskjerming	Molde	Produksjon av andre tekstilvarer, unntatt klær	299	549
Flokk	Oslo	Produksjon av kontor- og butikk møbler	277	449
Nobia Norway	Nordre Follo	Produksjon av kjøkkenmøbler	233	224
Brav	Lørenskog	Produksjon av sportsartikler	213	142
Selstad	Kinn	Produksjon av tauverk og nett	213	147
Norrøna Retail	Bærum	Produksjon av klær og tilbehør ellers	163	68
Egersund Net	Egersund	Produksjon av tauverk og nett	139	212
Jets Vacuum	Hareid	Produksjon av sanitærutstyr av keramisk materiale	132	213
Mascot Høie	Ørland	Produksjon av utstyrsvarer	129	135

Sysselsettingen i Møre og Romsdal er konsentrert rundt noen sentrale bedrifter i fylket. Både Ekornes og HD Solskjerming, som utgjør rundt ti prosent av sysselsetting i design- og ferdigvareindustrien i hele Norge, holder til i Møre og Romsdal. Videre ser vi på utviklingen i design- og livsstilsegmentet. Figuren under viser hvordan verdiskapingen og sysselsettingen i segmentet har utviklet seg siden 2010.

Figur 21: Historisk utvikling av verdiskaping (venstre akse) og sysselsetting (høyre akse) i design- og livsstilsegmentet. Kilde: Menon Economics

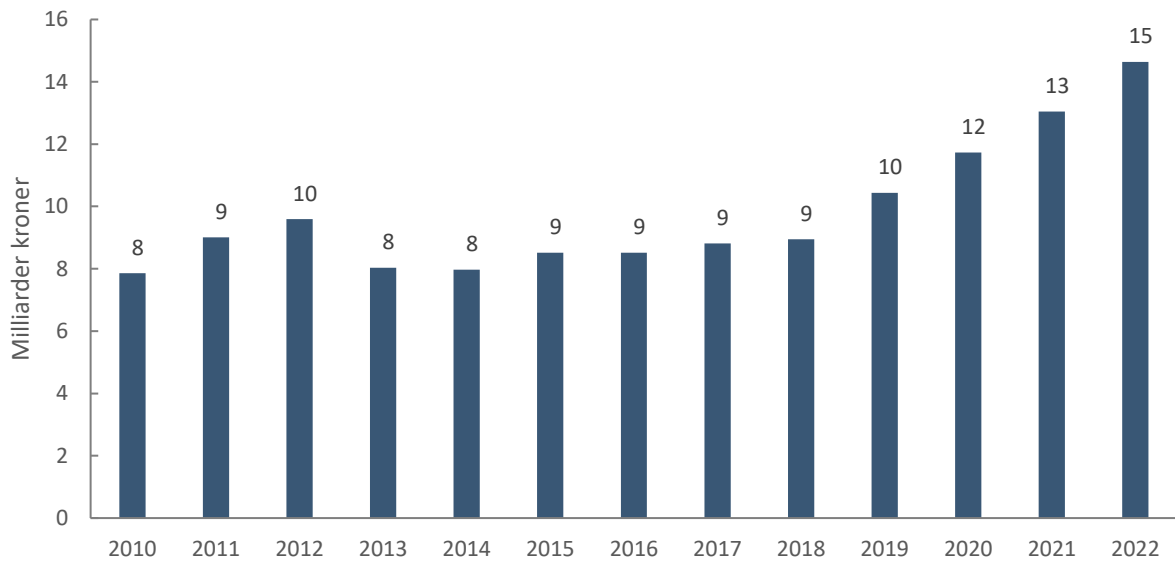

Verdiskapingen i design- og livsstilsegmentet har vokst fra 7,6 milliarder kroner i 2010 til 11 milliarder i 2022, noe som tilsvarer en vekst på 45 prosent siden 2010. Dette vekstnivået er noe lavere enn for design- og ferdigvareindustrien sett under ett, hvor verdiskapingsveksten var rett under 50 prosent.

Samtidig som verdiskapingen har vokst med 45 prosent har sysselsettingen falt med 6 prosent, fra 15 000 sysselsatte i 2010 til 13 000 sysselsatte i 2022. Reduksjonene i sysselsettingen, kombinert med en økning i verdiskaping, betyr at produktiviteten har vokst betydelig i analyseperioden. I 2010 var produktiviteten 550 000 kroner, mens tilsvarende tall i 2022 var 840 000 kroner. Dette er lavere enn produktiviteten i design- og ferdigvareindustrien sett under ett og Fastlands-Norge, som var på henholdsvis 1,1 og 1,2 millioner kroner i 2022.

Nesten halvparten av all omsetning i design- og livsstilsegmentet kommer fra det internasjonale markedet. Figuren under viser utviklingen i eksport fra design og livsstil fra 2010 til 2022.

Figur 22: Eksporten fra design- og livsstilsegmentet. Kilde: Menon Economics

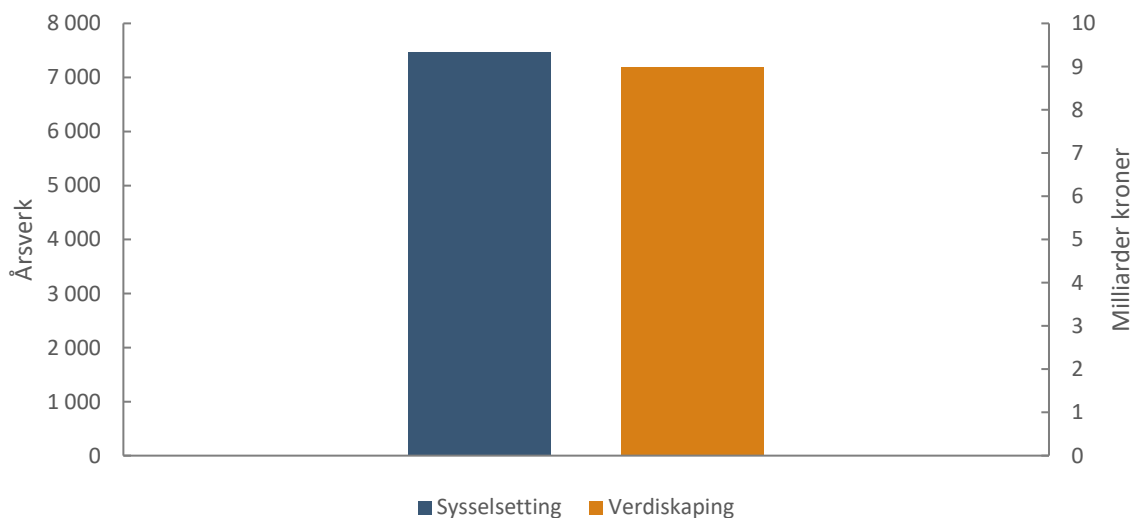

Siden 2010 har eksporten fra design- og livsstilsegmentet vokst fra 8 milliarder kroner til 15 milliarder kroner, noe som tilsvarer en vekst på rundt 85 prosent. Eksporten fra design og livsstil utgjør rett i underkant av 20 prosent av den totale eksporten fra design- og ferdigvareindustrien.

Ringvirkninger av design- og livsstilsegmentet

Design- og livsstilsegmentet utgjør en stor del av design- og ferdigvareindustrien. Segmentet understøtter også betydelig økonomisk aktivitet gjennom sine kjøp av varer og tjenester. Figuren under viser verdikjedeeffektene av design- og livsstilsegmentet.

Figur 23: De indirekte sysselsettingseffektene (venstre akse) og verdiskapingseffektene (høyre akse) som understøttes av design og livsstil. Kilde: Menon Economics

Design- og livsstilsegmentet understøttet rundt 7 500 årsverk og 9 milliarder kroner i verdiskaping i verdikjeden sin. Verdikjedeeffektene er særlig orientert rundt fylker med store byer, som for eksempel Oslo og Akershus. Det understøttes mest sysselsetting og verdiskaping i tjenestenæringene, som for eksempel transporttjenester.

5. Statlige virkemidler for design- og ferdigvareindustrien

I dette kapitlet ser vi nærmere på statlige virkemidler som er benyttet av design- og ferdigvareindustrien i EU og Norge de siste årene. En slik gjennomgang og sammenlikning av offentlige midler har to formål. For det første ønsker vi å belyse størrelsen på norske ordninger sett opp mot andre lands ordninger. For det andre er det interessant å se på omfanget av norske støtteordningene i lys av regjeringens eksportmål, ettersom offentlig støtte kan bidra til å utvikle industrien og derigjennom øke eksporten.

Analysen fokuserer på offentlige midler som tildeles med formål om å støtte opp om etableringer, større investeringer og forskning og utvikling (FoU). I analysen presenterer vi omfanget og nivået på offentlig støtte i Norge og land i EU, og ser støttenivåene i landene opp mot hverandre. Datagrunnlaget for ulike industriers bruk av offentlige støtteordninger er imidlertid svært begrenset, blant annet som følge av at ikke all støtte er rapporteringspliktig og fordi det er ulik praksis mellom landene for registrering av tildelt støtte. Det er derfor ikke mulig å gi en konkluderende fremstilling av omfanget av støtteordninger i et land eller sammenlikning mellom ulike land. Framstillingen og konklusjonene vi presenterer i analysen gir det beste bildet på støttenivåer gitt tilgjengelig informasjon, men er heftet med usikkerhet og kan vise et upresist bilde som følge av mangelfullt datagrunnlag.

Vi finner at det er stor variasjon i omfanget og størrelsen på offentlig midler som tildeles design- og ferdigvareindustrien mellom landene. Overordnet så mottar design- og ferdigvareindustrien i Norge støtte på minst samme nivå som design- og ferdigvareindustrien i utvalgte EU-land. Både i Norge og i EU går brorpartene av tilskuddene til produsenter av elektrisk utstyr, metallvarer og elektroniske og optiske produkter. Bedrifter innen design- og livsstilsegmentet mottar dermed en liten andel av de totale tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien.

Tildelingene til design- og ferdigvareindustrien gjøres gjennom et bredt sett med støtteordninger som er forankret i EUs regelverk for statsstøtte og tilhørende unntaksbestemmelser. Enkelte av støtteordningene åpner opp for relativt høye støtteintensiteter, som delvis varierer mellom landene. Som følge av dette er det ulike begrensninger for maksimale tillatte støttenivåer i ulike land. EU har den siste tiden utvidet medlemslandenes muligheter til å støtte næringslivet, blant annet ved å åpne for økt støtte til grønn omstilling. Som følge av dette ser vi en tendens til økende støttenivåer i enkelte land mot slutten av analyseperioden.

I kapitlet ser vi først på regelverket for offentlig støtte, og hvilke muligheter og begrensninger som ligger i regelverket. Deretter ser vi på tildelinger fra offentlige virkemidler de siste fem årene i utvalgte land i EU og i Norge. Til slutt ser vi på konkrete eksempler der bedrifter i EU har benyttet statlige virkemidler, samt setter EUs støtteordninger i en norsk kontekst ved å sammenlikne støtteordningene med mulige tilsvarende ordninger i Norge. I vår sammenlikning av støttenivå i EU og Norge ser vi særlig til land i Baltikum, Polen og Sverige, ettersom dette er land som er sammenliknbare med Norge og/eller fordi vi har tilgjengelig datamateriale fra disse landene.

EU's regelverk for offentlig støtte

EU har et felles regelverk for offentlig støtte som skal bidra til at næringsdrivende i hele EU har forutsigbare og like konkurranse- og rammevilkår. Gjennom EØS-avtalen er også Norge, og de andre EØS-landene, innlemmet i det indre markedet og underlagt EUs felles regler for offentlig støtte.¹⁹ Som utgangspunkt innebærer regelverket

¹⁹ Skatteetaten, 2024

et generelt forbud mot statsstøtte, men det er et handlingsrom for å gi støtte i gitte tilfeller og når tiltakene er utformet i overensstemmelse med unntaksbestemmelsene eller andre relevante bestemmelser i EUs regelverk. For eksempel åpnes det for offentlig støtte når støtten gis for å korrigere markedsineffektivitet eller markedssvikt, og støtte for å avhjelpe alvorlige forstyrrelser i økonomien.²⁰

Som hovedregel skal alle programmer for offentlig støtte forhåndsmeldes til EU-kommisjonen, som skal undersøke om tiltaket er i overensstemmelse med EUs regelverk. Først når Kommisjonen har besluttet at tiltaket er i overensstemmelse med regelverket, kan tiltaket igangsettes. Det finnes imidlertid flere unntak fra denne hovedregelen, der det kan gis støtte uten forhåndsmelding til EU-kommisjonen og med andre krav til rapportering. Disse unntakene er:

1. Bagatellmessig støtte, også kjent som «*de minimis*»-støtte. Dette er støttebeløp under EUR 300 000 per støttemottaker over en rullerende treårsperiode.²¹
2. Støtte definert i det alminnelige gruppeunntaket. Dette er støtteformål som EU-kommisjonen har forhåndsdefinert som forenelig med regelverket gjennom det som kalles «*General Block Exemption Regulation*» (GBER). GBER tillater medlemslandene å etablere visse statsstøtteordninger uten å forhåndsmelde dette til EU-kommisjonen, forutsatt at de er innenfor rammene fastsatt i GBER. Dette inkluderer, men er ikke begrenset til, støtte til regional utvikling, støtte til små og mellomstore bedrifter og støtte til forskning, utvikling og innovasjon. De siste årene har mulighetene for å gi offentlig støtte blitt utvidet, ved at EU har åpnet for økt statsstøtte gjennom kriseregulering i forbindelse med konsekvenser av koronapandemien, krigen i Ukraina og økt støtte til grønn omstilling.²²
3. Støtte som gis under tiltak som er tidligere godkjent av EU-kommisjonen.²³

For tiltak som faller inn under GBER må landene, i stedet for en forhåndsinnmelding, sende EU-kommisjonen informasjon om støtteprogrammer og enkelttildelinger. Alle enkelttildelinger over EUR 500 000 må rapporteres til EU-kommisjonen.^{24, 25} Informasjonen skal enten publiseres på EUs åpenhetsdatabase for statsstøtte eller på nasjonale eller regionale sider for statsstøtte. Bagatellmessig støtte er unntatt dette kravet om åpenhet.

Det finnes ikke en helhetlig, offentlig database som gir oversikt over all statsstøtte tildelt i EU/EØS. Dette er en konsekvens av at regelverket i EU ikke krever at alle enkelttildelinger rapporteres, og at medlemslandene selv kan velge om de vil publisere informasjon om enkelttildelinger på EUs nettsider eller nasjonale nettsider. For å kunne si noe om tildelinger som gjøres til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien benytter vi derfor ulike datakilder. Datakildene som er tilgjengelig i EU/EØS og som vi benytter i analysen er beskrevet i vedlegg.

De mest benyttede offentlige virkemidlene for design- og ferdigvareindustrien i EU

Støtte til design- og ferdigvareindustrien, og næringslivet for øvrig, gis gjennom et bredt sett med offentlige virkemidler. I dette avsnittet går vi gjennom noen av de mest benyttede virkemidlene for tildelinger til design- og ferdigvareindustrien i EU, basert på tildelinger EU-landene har rapportert inn til *EU Transparency Public Search*

²⁰ Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU), Artikkel 107

²¹ EU-kommisjonen, Fact Sheet, Competition: State aid procedures, 2013

²² EU Temporary Crisis and Transition Framework, (2023/C 101/03)

²³ EU-kommisjonen, Fact Sheet, Competition: State aid procedures, 2013

²⁴ Commission Regulation (EU) No 651/2014

²⁵ Lovgivningen ble endret i 2023 og fremover vil andre regler påløpe (EU 2023/1315). Blant annet ble terskelbeløpet for å rapportere enkelttildelinger senket til EUR 100 000 og det henvises til å benytte State Aid Transparency Public Search.

(heretter kalt EU TPS). I utvalget vårt fokuserer vi utelukkende på tildelinger i form av tilskudd.²⁶ Det betyr at vi ser bort fra støtte gitt som eksempelvis garantier og finansielle investeringer i selskaper. Videre ser vi bort fra ordninger innført i forbindelse med Covid, ekstraordinære strømpriser og krigen i Ukraina. Dette er fordi vi ønsker å fokusere på tilskudd som bidrar til etableringer, store investeringer eller viktig utvikling i form av FoU.

Regional statsstøtte

Regional statsstøtte har som mål å redusere forskjeller i velferd, inntekt og arbeidsledighet mellom regioner, samt å støtte regioner med nødvendig omstilling og strukturelle utfordringer som befolkningsnedgang.²⁷ Regionalstøtte kan blant annet gis for å støtte selskapers investeringer i nye produksjonsanlegg eller for å utvide/modernisere eksisterende produksjonsanlegg i vanskeligstilte regioner. I utvalget vårt benytter syv av ti land regional utviklingsstøtte til å gi tildelinger til design- og ferdigvareindustrien, og ordningen er dermed det overordnede virkemiddelet som benyttes mest på tvers av landene som har rapportert inn tildelinger.

Landenes regioner deles inn i tre kategorier basert på økonomisk utvikling, arbeidsledighet og befolkningstetthet, og klassifiseringen bestemmer nivået av støtte som er tillatt. A-områder er områdene som er mest vanskeligstilt økonomisk. Forhåndsdefinerte c-områder er også vanskeligstilte økonomisk, men i mindre grad. Ikke-forhåndsdefinerte c-områder er områder som historisk har vært avhengig av ikke-fornybar energiproduksjon eller andre tungindustrier som har store omstillingsbehov for å omstille seg til en klimanøytral økonomi.

De øvre grenser for støttenivåene som er tillatt for hver regionsklasse er gjengitt i tabellen under. Regelverket tillater høyere maksimal støtteintensitet for små og mellomstore bedrifter enn for store bedrifter.²⁸ Støtteintensiteten beregnes som en prosent av støtteberettigede investeringskostnader. For hver regionsklasse er grensen oppgitt som et intervall, og gjenspeiler at det kan gis høyere støtte i de mest vanskeligstilte områdene innenfor hver kategori. I særskilte tilfeller kan støttenivået økes med inntil 10 prosentpoeng utover grensene gjengitt i tabellen dersom regionen hhv. mottar støtte under mekanismen «Just Transition Fund» eller har hatt et stort befolkningstap.

Tabell 6: Maksimale støttenivåer tillatt for hver regionsklasse. Kilde: Communication from the Commission Guidelines on regional State aid 2021/C 153/01

	Store bedrifter	Mellomstore bedrifter	Små bedrifter
A-områder	30-50 %	+ 10 prosentpoeng	+ 20 prosentpoeng
Forhåndsdefinerte c-områder	15-20 %	+ 10 prosentpoeng	+ 20 prosentpoeng
Ikke-forhåndsdefinerte c-områder	10-15 %	+ 10 prosentpoeng	+ 20 prosentpoeng

I tabellen under har vi gjengitt EU-kommisjonens beregnede befolkningsgrunnlag for de ulike regionsklassifiseringene for utvalgte land i EU.²⁹

²⁶ Se vedlegg D for oversikt over hva vi inkluderer.

²⁷ Communication from the Commission Guidelines on regional State aid 2021/C 153/01

²⁸ Små bedrifter defineres som <50 ansatte og omsetter eller har total kapital i balansen på inntil EUR 10 millioner. Mellomstore bedrifter har <250 ansatte, og omsetter for inntil EUR 50 millioner eller har total kapital i balansen på inntil EUR 43 millioner.

²⁹ EU-kommisjonen Guidelines on Regional State Aid.

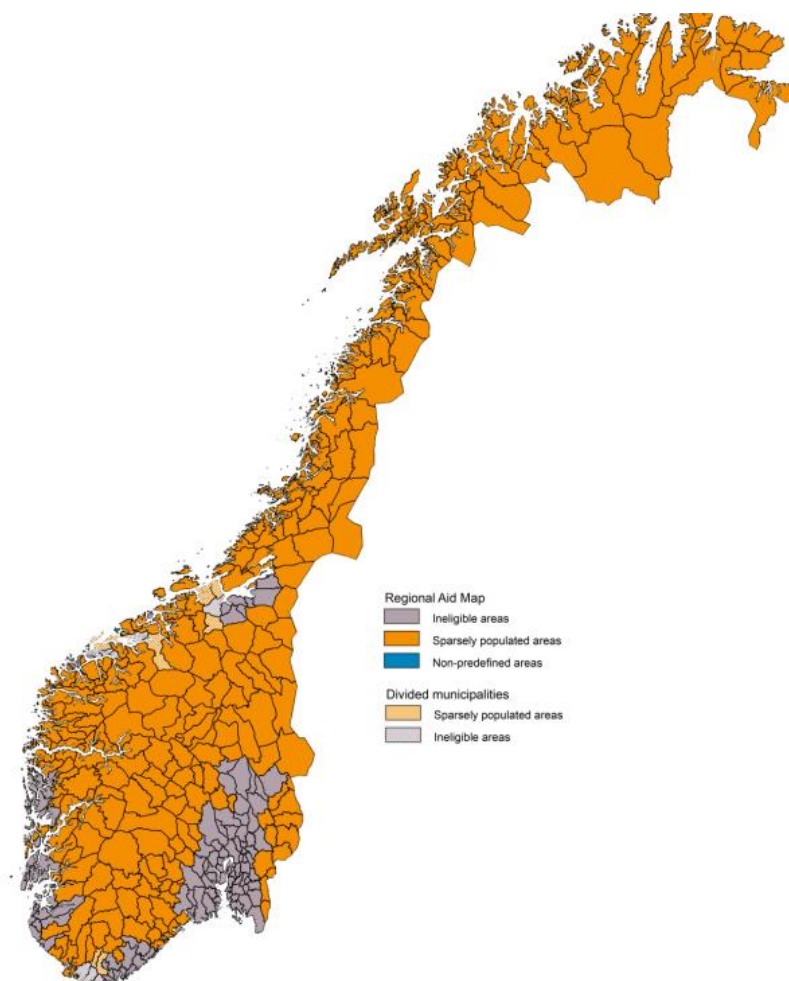
Tabell 7: Befolkningsgrunnlag for ulike klassifiseringsregioner. Kilde: Guidelines on Regional State Aid, EU-kommisjonen

	Polen	Litauen	Sverige	Norge
A-områder	76 %	71 %	0 %	0 %
Forhåndsdefinerte c-områder	17 %	29 %	12 %	25 %
Ikke-forhåndsdefinerte c-områder	1 %	0 %	10 %	7 %

Mellom EU/EØS-landene er det stor variasjon i hvor store områder som landene kan definere som a-områder og c-områder. Følgelig er det stor variasjon i de maksimale støttenivåene som tillates i ulike regioner i ulike land.

På neste side viser vi Norges regionale statsstøttekart for 2022-2027³⁰, som viser hvilke områder som Norge definerte innenfor de ulike regionsklassifiseringene, og dermed hvor mye (regional) finansiell støtte er lov å gi til bedrifter i regionene.

Bilde 1: Regionalt støttekart for Norge og tilhørende maksimale støttenivåer. Kilde: ESA. The Norwegian regional aid map 2022–2027 og tilhørende ANNEX III.

³⁰ ESA, 2021

Som det fremgår av kartet er store deler av de befolkningstette områdene i Norge definert som å falle utenfor scopet for regional støtte. Merk at selv om Norge har en stor del av landet definert som c-områder, så utgjør dette altså områder som til sammen bosetter rundt 30 prosent av befolkningen. Den maksimale støtteintensiteten for store bedrifter i forhåndsdefinerte c-områder (tilsvarende *sparsely populated areas* i kartet) er satt til 20 prosent. For store bedrifter i ikke-forhåndsdefinerte c-områder (tilsvarende *non-predefined areas* i kartet) er maksimal støtteintensitet satt til 10 prosent. Norge gir støtte til regional utvikling blant annet gjennom ordningen med differensiert arbeidsgiveravgift og distriktsutviklingstilskudd fra Innovasjon Norge.

Industriell forskning

Industriell forskning er unntatt forbudet mot statsstøtte og kravet om forhåndsmelding til EU-kommisjonen gjennom EUs gruppeunntaksforordning.³¹ Støtte til industriell forskning kan maksimalt dekke 50 prosent av kvalifiserte kostnader for forskningsprosjektet. Kvalifiserte kostnader er eksempelvis personalkostnader, kostnader for utstyr, kostnader for bygninger og tomter som benyttes i prosjektet m.m. Støtteintensiteten kan økes utover 50 prosent under gitte forutsetninger, men kan maksimalt nå 80 prosent. Dersom støttebeløpet overstiger EUR 20 millioner, må støtten forhåndsmeldes til EU-kommisjonen for vurdering av om tildelingen er i tråd med regelverket for statsstøtte.

«Miljøvern»

I tråd med EU-kommisjonens Guidelines on State aid for Climate, Environmental Protection and Energy fra 2022, er støtte til økonomisk aktivitet som forbedrer miljøvernet («environmental protection») unntatt forbudet mot statsstøtte. Formålet med støtten er å legge til rette for utvikling av økonomisk virksomhet på en måte som forbedrer miljøvernet, og herunder også vern av klima.³² EU-kommisjonen har definert en lang rekke av formål som kan falle inn under bestemmelsene, deriblant bistand til reduksjon av klimagassutslipp og støtte til fornybar energi og energieffektivitet, støtte til forbedring av bygningers energi- og miljøytelse, støtte til anskaffelse av rene fremkomstmidler, støtte til utbedring av miljøskader, støtte til energiinfrastruktur og støtte til fjernvarme og fjernkjøling. Design og produksjon av miljøvennlige produkter, maskiner, utstyr eller transportmidler er imidlertid ikke omfattet av bestemmelsen.³³

«Viktige prosjekter av felles europeisk interesse»

Formålet med støtte til viktige prosjekter av felles europeisk interesse («Important Projects of Common European Interest») er å tilby utløsende støtte for innovative prosjekter med store fordeler for befolkningen på utvalgte industrielle områder.³⁴ Støtten gis som direktetilskudd og er risikoavlastende for de som skal gjennomføre prosjektet. Støtte gis til storskala prosjekter og som hovedregel skal prosjektene involvere parter i minst fire EU-land. Med ordningen ønsker EU å legge til rette for store investeringer som er nødvendig for den grønne omstillingen og digital omstilling. Støtte til viktige prosjekter av felles europeisk interesse er delvis finansiert gjennom EUs midlertidige kriserammeverk «Temporary Crisis and Transition Framework» og er også knyttet til EUs planer og målsettinger for grønn omstilling.

³¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651>

³² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022XC0218\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022XC0218(03))

³³ <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/2022-guidelines-on-state-aid-for-climate-environmental-protection-and-energy.html>

³⁴ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2021.528.01.0010.01.ENG

EU-kommisjonen kom med nye guidelines i 2021 der man klargjorde hvilke kriterier som må ligge til grunn for at tildelingene skal være i overensstemmelse med statsstøttereglene i EU.³⁵ De første tildelingene ble gjort i 2021, og tildelingene mer enn firedoblet seg i 2022.

Tildelt støtte til design- og ferdigvareindustrien

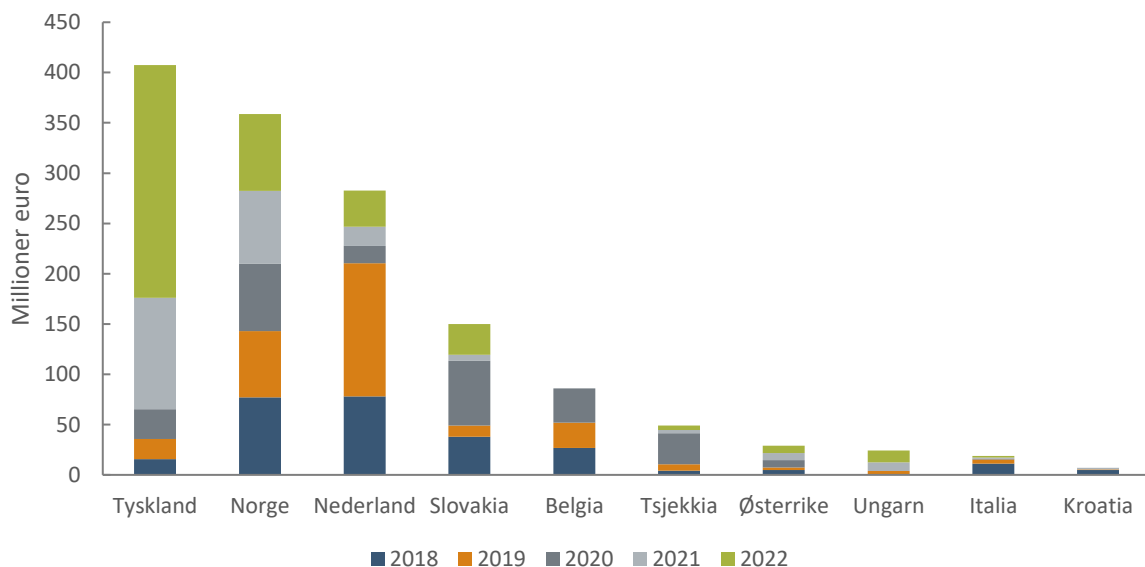
I dette avsnittet presenterer vi tall for offentlige tilskudd som er tildelt design- og ferdigvareindustrien i EU-land og Norge. Ved å konsentrere oss om tilskudd (i motsetning til lån, garantier og annet) fanger vi i størst mulig grad opp direkte overføringer til bedrifter. Videre ser vi bort fra kompensasjonsordninger ettersom disse skal korrigere for konkrete omstendigheter.³⁶ Som omtalt innledningsvis i kapitlet er analysen basert på tilgjengelig informasjon og gir et så godt som mulig bilde av tildelingene i ulike land, men datagrunnlaget for offentlige tilskudd er begrenset. Dette utgjør et usikkerhetsmoment ved analysen og sammenlikningen mellom land.

Vi finner at det er stor variasjon i omfanget og størrelsen på offentlig midler som tildeles design- og ferdigvareindustrien mellom landene. Overordnet så mottar design- og ferdigvareindustrien i Norge støtte på minst samme nivå som design- og ferdigvareindustrien i utvalgte EU-land. Både i Norge og i EU går brorpartene av tilskuddene til produsenter av elektrisk utstyr og produsenter av elektroniske produkter. Bedrifter innen design- og livstilsegmentet mottar dermed en liten andel av de totale tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien.

Offentlige tilskudd til design- og ferdigvareindustrien i EU og Norge

Det er stor variasjon mellom landene i nivåene på innrapporterte tilskudd til design- og ferdigvareindustrien. I figuren under viser vi de samlede tilskuddene gitt over de siste fem årene i ulike land.

Figur 24: Årlige tilskudd til design- og ferdigvareindustrien per land og per år, 2018-2022. Kilde: EU TPS og SSB

³⁵ Communication from the commission. Criteria for the analysis of the compatibility with the internal market of State aid to promote the execution of important projects of common European interest (2021/C 528/02)

³⁶ Tilskudd utgjør bare en del av de samlede offentlige midlene som design- og ferdigvareindustrien mottar. Dersom vi inkluderer kompensasjonsordninger, garantiordninger mm. mottok design- og ferdigvareindustrien i Norge i 2022 til sammen 2,3 mrd. kroner i støtte.

Som figuren viser har Tyskland gitt de største tilskuddene, etterfulgt av Norge. Norske bedrifter i design- og ferdigvareindustrien har i perioden 2018-2022 mottatt tilskudd på til sammen EUR 360 millioner³⁷, eller 3,6 milliarder kroner.³⁸ SkatteFUNN, Innovasjon Norge og Norges forskningsråd er de tre aktørene som gir de største tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien. Nederland rapporterer tredje største beløp i offentlige tildelinger til design- og ferdigvareindustrien. Data for tildelinger til norske bedrifter er hentet fra SSBs statistikkdatabase og uttrekk fra SSBs virkemiddeldatabase, og tildelinger til bedrifter i EU er hentet fra databasen *EU TPS*.³⁹

Det er imidlertid viktig å påpeke at i de norske dataene er det registrert et stort antall små tildelinger, definert som tildelinger under EUR 1 million. Til sammenlikning er det svært få slike oppføringer i EUs data. Dette har trolig sammenheng med at det ikke er krav til å rapportere disse tildelingene. Dette bidrar til å dra de norske tallene opp, og gir et skjevt bilde av sammenlikningen mellom Norge og EU-landene.

Mellom EU-landene er det stor variasjon i de innrapporterte støttebeløpene, og det er landene som har rapportert inn flest tildelinger som også har rapportert inn de største støttebeløpene. Det store tildelte beløpet i Tyskland må ses i sammenheng med at det ble gjort flere store tildelinger i 2022, hvor særlig en tildeling til Northvolt for bygging av en battericellefabrikk på over EUR 150 millioner drar opp tallene. Tildelte støttebeløp i Nederland trekkes opp av en stor enkelttildeling i 2019 som utgjør nærmere 30 prosent av all støtte Nederland har gitt over analyseperioden på fem år.

Det er også store forskjeller i hvilke offentlige virkemidler de ulike landene benytter. Mens eksempelvis alle tildelingene i Belgia har vært til FoU i form av skattefradrag, har Tsjekkias tildelinger støttet opp om regional utvikling. Dette utgjør et usikkerhetsmoment i analysen vår, fordi to land kan støtte den samme type bedrifter for samme formål, med ulike virkemidler som vi ikke nødvendigvis klarer å fange opp.

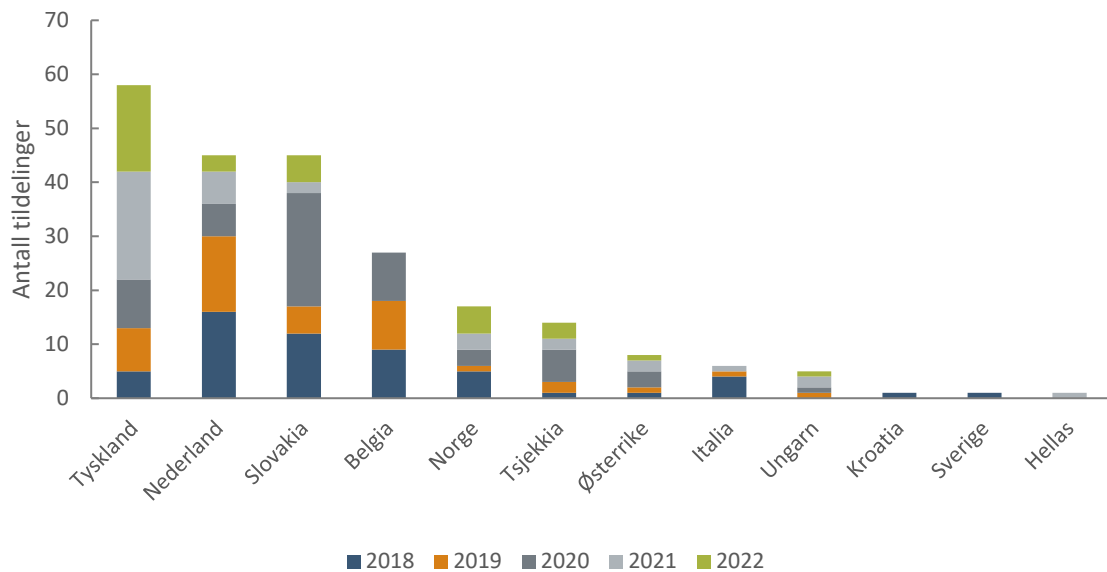
På grunn av skjevheten mellom Norge og EU i de innrapporterte dataene for mindre tildelinger, er det også interessant å se nærmere på tilskudd av en viss størrelse. Vi definerer dette som norske enkelttildelinger over 10 millioner kroner og tildelinger i EU-land på over EUR 1 million. Antallet store tildelinger i ulike land er vist i figuren under.

³⁷ Omregnet fra kroner med årlig gjennomsnittskurs.

³⁸ Ettersom det er brukt ulike datakilder for norske tildelinger og tildelinger i andre EU-land er tallene ikke direkte sammenliknbare.

³⁹ For mer om datakilder og metodikk se vedlegg D.

Figur 25: Antall store tildelinger til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien 2018-2022. Kilde: EU TPS og SSB

Figuren viser at det er flere EU-land som deler ut et større antall store tilskudd til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien enn Norge. Tyskland har flest store tildelinger i femårsperioden, etterfulgt av Nederland og Slovakia. Dette er også disse landene som gir største støttebeløp totalt og disse landene som har rapportert inn flest tildelinger. I perioden ble det i Norge gitt til sammen 17 tildelinger på over 10 millioner kroner. Tildelingene ble gitt av Innovasjon Norge og gjennom EUs tidligere paraplyprogram for FoU, Horizon 2020. I perioden ble det gitt åtte store tilskudd under Horizon 2020, og ni store tilskudd fra Innovasjon Norge.⁴⁰

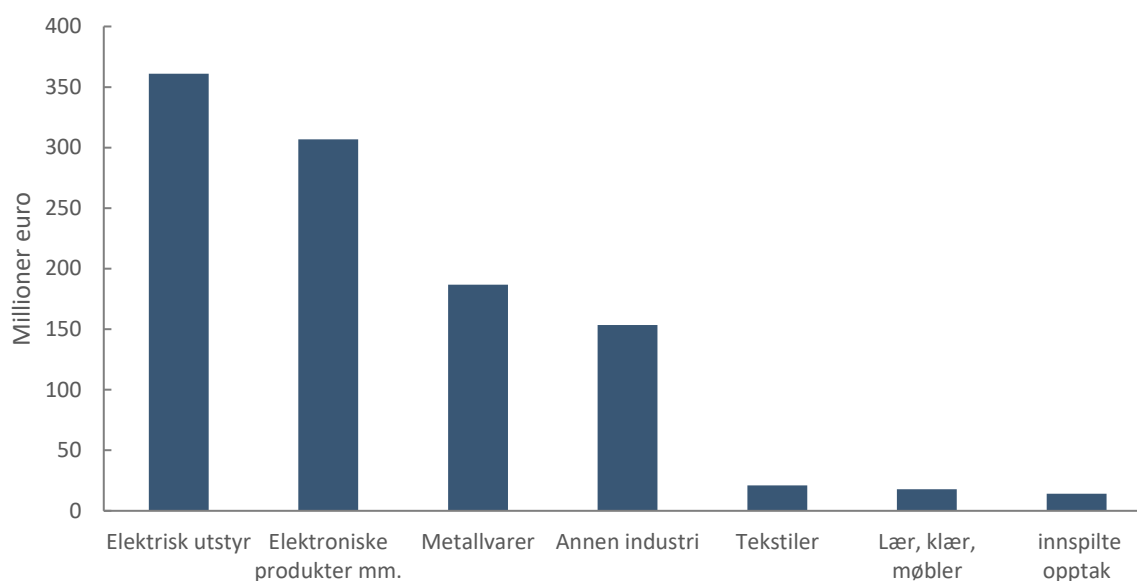
Figuren hensyntar imidlertid ikke at størrelsen på design- og ferdigvareindustrien varierer mellom de ulike landene. Dersom vi hensyntar størrelsen på industrien i form av antall ansatte, er det Norge som gir flest store tildelinger til design- og ferdigvareindustrien.

Hvilke bedrifter mottar offentlige tilskudd?

Det kan i tillegg være interessant å se på hvordan tildelingene fordeler seg på bedriftene i design- og ferdigvareindustrien ut ifra hva bedriftene produserer. I figuren under viser vi hvordan de samlede tilskuddene i EU de siste fem årene fordeler seg ut på ulike NACE-koder som inngår i industrien.

⁴⁰Kilde: Tabelluttrekk for utvalgte næringer på programnivå, Virkemiddeldatabasen, SSB. Uttrekket viser ikke tildelinger fra Norges forskningsråd, og de er derfor ikke inkludert her.

Figur 26: Tilskudd til bedrifter i EU i 2018-2022 fordelt på produksjonsformål for bedriften (NACE). Kilde: EU TPS

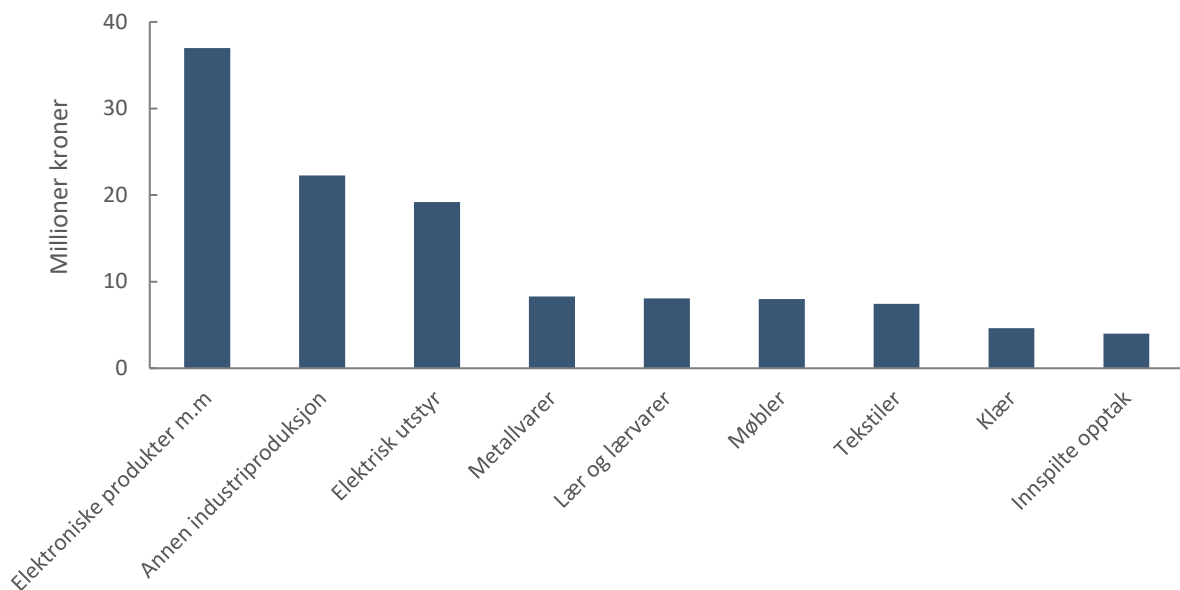

I EU har produsenter av elektrisk utstyr har fått de største tildelingene, etterfulgt av produsenter av elektroniske produkter. I andre enden av skalaen finner vi produsenter av tekstiler, innspilte opptak og sekkeposten produsenter av klær, møbler, lær m.m. Produsenter av tekstiler har mottatt tilskudd på til sammen EUR 21 millioner, mens produsenter av klær, møbler og lær/lærprodukter til sammen har mottatt støtte på EUR 18 millioner. Det er altså relativt små tildelinger som tilfaller disse bedriftene i EU.

Vi ser den samme tendensen i Norge. Av de norske bedriftene som mottar tilskudd, går brorparten av tilskuddene til produsenter av metallvarer, elektroniske og optiske produkter, og elektrisk utstyr. Bedrifter i disse kategoriene mottar et sted mellom 75-85 prosent av tilskuddene til design- og ferdigvareindustrien. Dette er også de største segmentene innen design- og ferdigvareindustrien, målt i antall ansatte. I figuren under viser vi tilskuddene til bedriftene i design- og ferdigvareindustrien i Norge når vi hensyntar størrelsen på de ulike segmentene.⁴¹

⁴¹ Statistikk på næringskoder er ikke korrigert for ekstraordinære tilskudd fra Innovasjon Norge, ettersom fordelingen av tilskuddene mellom næringskoder ikke er kjent. Fordelingen mellom næringskodene er imidlertid relativt stabil før, under og etter de ekstraordinære tilskuddene, noe som tyder på at de ikke påvirket fordelingen mellom næringskoder i betydelig grad. Tall for SkatteFUNN for 2022 er estimert på bakgrunn av tildelinger i perioden 2018-2021.

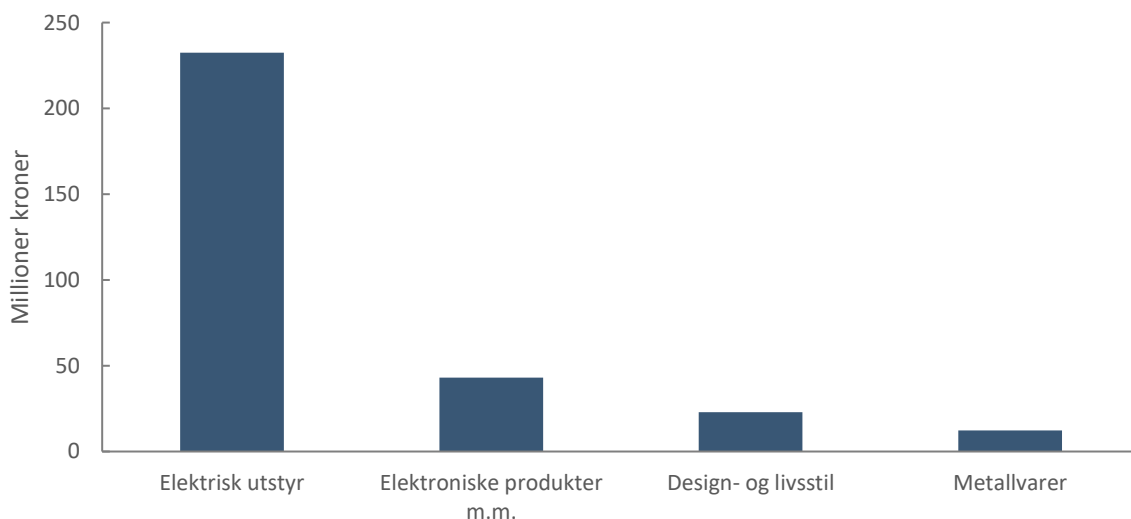
Figur 27: Årlig gjennomsnitt av tilskudd til bedrifter i Norge per 1000 sysselsatt, årene 2020-2022. Kilde: SSB

Også når vi hensyntar størrelsen på segmentene, mottar produsenter innen design- og livsstil små tilskudd sett opp mot produsenter av elektroniske produkter og elektrisk utstyr. Økt støtte til bedrifter i dette segmentet kan bidra til at man når regjeringens ambisiøse målsetning om å doble eksporten fra design- og ferdigvareindustrien

I figuren under går vi nærmere inn på Innovasjon Norges tilskudd til design- og ferdigvareindustrien for enkelttildelinger over ti millioner kroner. Innovasjon Norge oppgir at de i perioden gjennomførte 12 enkelttildelinger i denne størrelsesordenen.⁴² Tildelingene ble gitt til ni ulike bedrifter.

Figur 28: Tildelt beløp til design- og ferdigvareindustrien gjennom tilskudd fra Innovasjon Norge på mer enn 10 millioner kroner, 2018-2022. Kilde: Innovasjon Norge

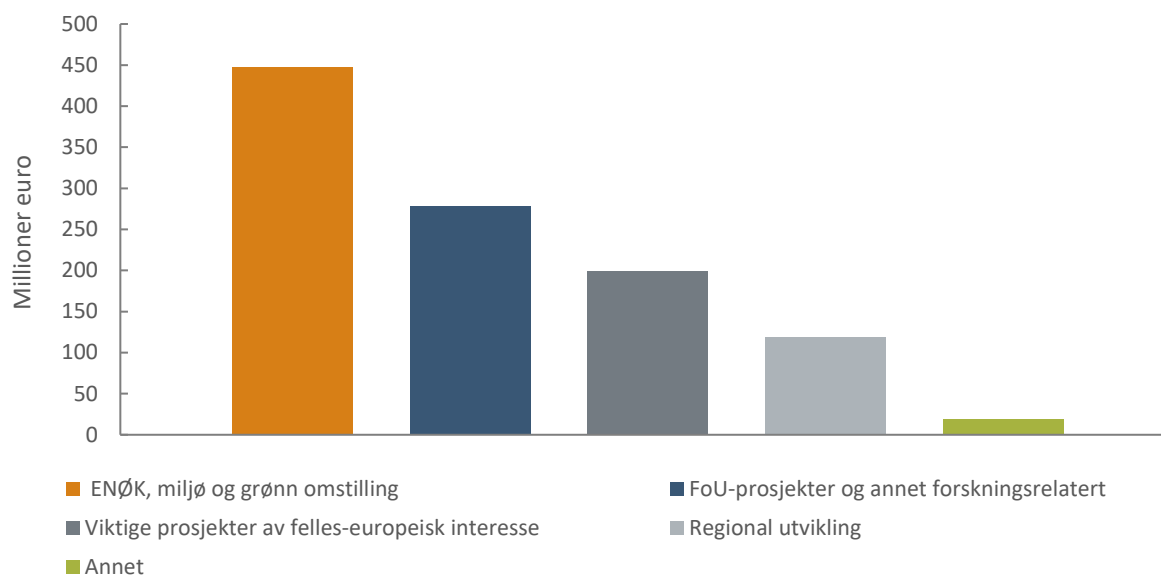
⁴² Innovasjon Norge rapporterer et noe høyere antall tildelinger enn det som fremkommer i Virkemiddeldatabasen. Vi gjengir derfor både tildelinger oppgitt fra Innovasjon Norge og Virkemiddeldatabasen i rapporten. I data fra Innovasjon Norge har vi inkludert en tildeling til en møbelprodusent som er oppført under NACE-kode 46.

Det er produsenter av elektrisk utstyr som har mottatt de største tildelingene fra Innovasjon Norge. I perioden er det gitt i overkant av 22 millioner kroner til design- og livsstilsegmentet.⁴³ Beløpet ble imidlertid tildelt en enkelt bedrift. Dette er den eneste tildelingen over ti millioner kroner til bedrifter i design- og livsstilsegmentet i femårsperioden vi ser på.

Hvilke virkemiddelaktører og programmer gir tilskudd til design- og ferdigvareindustrien?

Tilskudd til design- og ferdigvareindustrien tildeles under et stort antall programmer i de ulike EU-landene og i Norge. I EU kan tilskuddene grovt sett deles inn i fire hovedkategorier: Grønn omstilling/grønne formål, FoU, prosjekter av felles-europeisk interesse og regional utvikling. Figuren under viser hvordan de tildelte tilskuddsbeløpene i EU fordeler seg mellom kategoriene.

Figur 29: Samlede, innrapporterte støttebeløp for alle EU-land, 2018-2022, fordelt på hovedgrupper av formål med støtte.
Kilde: EU TPS

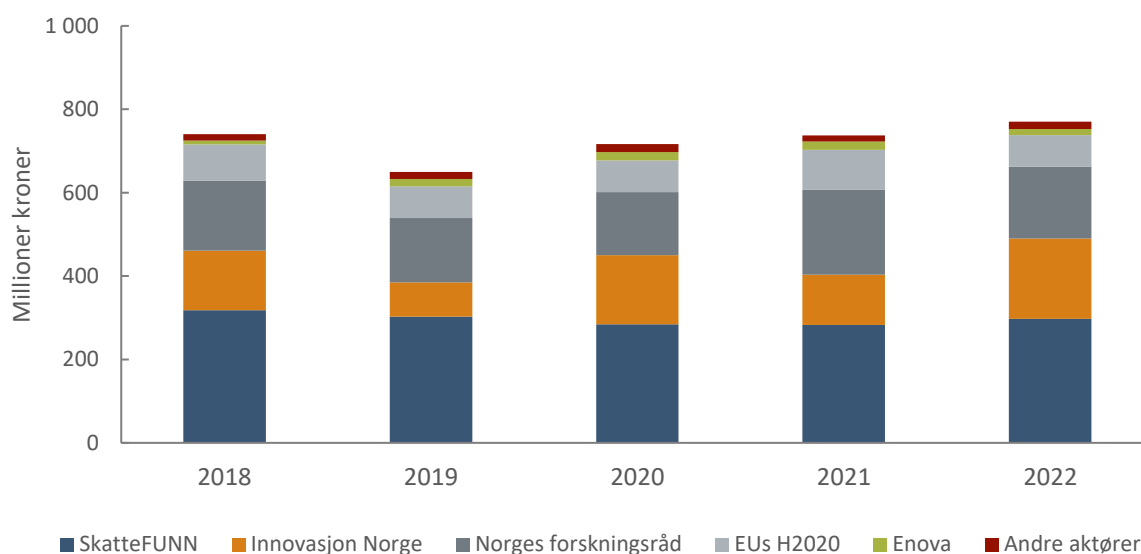
Som figuren viser, er de største støttebeløpene knyttet til ENØK, miljø og grønn omstilling, etterfulgt av FoU-prosjekter. I begge disse kategoriene inngår imidlertid en lang rekke støtteformål og tilhørende programmer.

I Norge mottok bedriftene i design- og ferdigvareindustrien årlige tilskudd i størrelsesorden 650-770 millioner kroner i perioden 2018-2022.⁴⁴ I snitt ble det gjort 570 tildelinger årlig i perioden. Figuren under viser hvordan de tildelte beløpene fordeler seg mellom de største støttegiverne.

⁴³ I perioden er det gjort en tildeling til selskapet Flakk gruppen, som blant annet eier Devold. Tildelingen til Flakk er ikke inkludert her ettersom porteføljen til Flakk gruppen består av flere selskaper og vi ikke kan tilordne tilskuddet til Devold.

⁴⁴ Oversikten viser faktiske tildelinger fra SkatteFUNN i perioden 2018-2021. Tall for 2022 var ikke tilgjengelig da rapporten ble laget, og er estimert som snitt av årene 2018-2021.

Figur 30: Samlede norske tilskudd 2018-2022, fordelt på støttegiver. Kilde: SSB

Gjennom **SkatteFUNN** kan bedrifter som driver med forskning og utvikling få skattefradrag for 19 prosent av kostnadene til forsknings- og utviklingsprosjekter.⁴⁵ Den øvre rammen for tildelinger per bedrift per år er 25 millioner kroner. Maksimal støtteintensitetene for store bedrifter er 25 prosent av støtteberettigede kostnader for eksperimentell utvikling og 50 prosent av støtteberettigede kostnader for industriell forskning. Støtteintensiteten kan økes med inntil 20 prosentpoeng for små bedrifter.

Tilskudd fra Innovasjon Norge tildeles under ulike ordninger, hvor **innovasjonstilskudd** og **distriktsutviklingstilskudd** er de mest brukte ordningene. Innovasjonstilskudd gis til bedrifter med internasjonalt vekstpotensial for å utvikle eller forbedre et produkt, en prosess eller en tjeneste.⁴⁶ Gjennom ordningen for distriktsutviklingstilskudd gis tilskudd til investeringer og utvikling til enkeltbedrifter og gründere i distriktene. Ordningen administreres fylkesvis.

Norges forskningsråd er den tredje største aktøren som gir tilskudd til design- og ferdigvareindustrien. Tilskuddene gis under en lang rekke programmer, hvorav programmet **Brukerstyrt innovasjonsarena** (BIA) er det største programmet i perioden. BIA er et tidligere støtteprogram for Forskning, utvikling og innovasjon i næringslivet. Norges forskningsråd tildeler også betydelige midler til bedrifter i design- og ferdigvareindustrien gjennom andre programmer.

I tillegg mottar design- og ferdigvareindustrien i Norge støtte gjennom EUs program Horizon 2020. Horizon 2020 var EUs rammeprogram for forskning og innovasjon for perioden 2014-2020. Programmet videreføres i dag under Horizon Europe. Design- og ferdigvareindustrien har mottatt støtte under totalt 12 ulike ordninger under Horizon 2020. De ulike ordningene gir imidlertid støtte til et lite antall bedrifter årlig, og tildelte beløp er derfor i liten grad offentlig.

⁴⁵ Forskningsrådet, 2023a

⁴⁶ Innovasjon Norge, u.å.

Menon har basert på statistikk fra SSB estimert totale tilskudd til design- og ferdigvareindustrien på programnivå.⁴⁷ De antatt største programmene er gjengitt i tabellen under.

Tabell 8: De ti største programmer etter totale tilskudd til design- og ferdigvareindustrien i perioden 2018-2022. Kilde: Menon Economics/SSB.

Støttegiver og program	Antall foretak 2018-2022	Totale tilskudd 2018-2022 ⁴⁸ (millioner kroner)
SkatteFUNN	1393	1 500
Innovasjon Norge: Innovasjonstilskudd	127	465
Norges forskningsråd: Brukerstyrt innovasjonsarena	118	325
Norges forskningsråd: Maritim virksomhet og offshore operasjoner	38	190
Innovasjon Norge: Distriktsutviklingstilskudd	183	190
EUs Horizon 2020: Smart, green and integrated transport	15	155
Norges forskningsråd: ENERGIX - Stort program energi	29	135
EUs Horizon 2020: Innovation in SMEs	16	105
Norges forskningsråd: NANO2021 - Nanoteknologi og nye materialer	21	45
EUs Horizon 2020: Cross-theme	10	40

⁴⁷ Se vedlegg D for metodebeskrivelse

⁴⁸ For programmer/år der tildelingsbeløp ikke er offentlig har Menon estimert tildelingsbeløp basert på tidligere tildelinger under samme program på totaltall for tildelinger per støttegiver. Estimerte beløp er beheftet med usikkerhet. Se vedlegg D for nærmere metodebeskrivelse

Case: Støttetildelinger i EU

I dette avsnittet vil vi presentere fire caser der bedrifter i design- og ferdigvareindustrien i EU har mottatt støtte til investeringer eller større utbygginger. En slik case-fremstilling lar oss så langt det er mulig sammenlikne støttenivåer og tildelt støtte i andre land og i Norge, gitt at tilgangen på data for tildelinger er begrenset og at det benyttes ulike støtteprogrammer i ulike land. For hvert av casene presenterer vi bedriften, bedriftens investering og støttebeløp som bedriften mottok. Deretter gir vi en kort drøfting av hvilken støtte en tilsvarende bedrift og investering kunne fått i Norge. Den overordnede diskusjonen er basert på vår kjennskap til norske støtteordninger, regelverket for statsstøtte og tidligere gjennomførte tildelinger i Norge.

Eksempelene som trekkes frem i casene er ment som en illustrasjon på noen av de mulige støtteordninger som kunne vært benyttet i en tilsvarende situasjon. I en reel investeringssituasjon vil det være opp til virkemiddelaktørene å vurdere hvilke støtteordninger bedriftene faller inn under.

Informasjonen som oppgis om de ulike casene er basert på EUs databaser, åpent tilgjengelige nasjonale statistikker og databaser, pressemeldinger og medieoppslag. For sammenliknbare tildelinger i Norge er uttrekk fra Virkemiddeldatabasen og Innovasjon Norges oversikt over tildelinger benyttet.

Etablering av produksjonsanlegg for tekstiler, Ungarn

Bedrift: Seiren Hungary

Beskrivelse

Den japanske tekstilprodusenten Seiren skal etablere en fabrikk for produksjon av syntetisk lær i regionen Baranya i Ungarn. Fabrikken skal produsere syntetisk lær til bruk i bilseter, og skal i hovedsak betjene det europeiske markedet. Fabrikken er planlagt å ha et totalt areal på 26 000 m² og 170 ansatte, og er for tiden under bygging. Ifølge ungarske medier investerer Seiren EUR 40,3 millioner i fabrikken.

Offentlig tildeling

- 134 millioner kroner (EUR 11,7 millioner) gitt under program for regional investeringsstøtte.⁴⁹
- Tildeling offentliggjort i 2023
- Støtteintensitet beregnet som andel av støtteberettigede kostnader er ikke kjent. Den offentlige finansieringen dekker ca. 30 prosent av bedriftens totale investering.
- Høyeste tillatt støtteintensitet i regionen er 60 % av investeringskostnadene.⁵⁰

Mulig støtte til tilsvarende case i Norge:

- Støttenivåene tildelt tekstilprodusenter i Norge er langt lavere: I snitt årlige tilskudd på 22 mill. kr. i 2018-2022.
- Tildelingene i hovedsak gjort gjennom SkatteFUNN og Innovasjon Norge. SkatteFUNN-ordningen trolig mindre aktuell pga. liten/manglende FoU-komponent i caset.
- Programmer under Innovasjon Norge kunne vært aktuelle. Dersom program for regional støtte hadde vært brukt, kunne man oppnådd støtteintensitet på 30 % prosent av investeringskostnadene gitt bedriftens størrelse og plassering i tynt befolket område.
- Vi vurderer det som lite sannsynlig at man ville oppnådd støtte i samme størrelsesorden som bedriften fikk tildelt i Ungarn.

⁴⁹ State Aid Monitoring Office, u.å

⁵⁰ Daily News Hungary, 2023

Etablering av elektrodynamisk produksjonsanlegg, Sverige

Bedrift: Dana Incorporated

Beskrivelse

Den amerikanske produsenten av bilkomponenter Dana Incorporated startet i november 2021 bygging av et produksjonsanlegg for elektrodynamiske komponenter og systemer i Åmål.⁵¹ I det nye anlegget skal bedriften produsere elektriske motorer til bruk i lette kjøretøy og lastebiler og elektriske drivlinjer. Selskapet opplyste i 2021 at de totale investeringene var på USD 50 millioner, tilsvarende SEK 450 millioner.⁵¹ Det nye anlegget ligger ved konsernets allerede etablerte fabrikk i Åmål. Dana hadde 170 ansatte før etableringen av det nye produksjonsanlegget, og ventet at investeringene ville skape ytterligere 80 arbeidsplasser.

Offentlig tildeling

- 61 millioner kroner (SEK 62 millioner) gitt støtte til industriell forskning under program for bidrag til klimaomstilling fra Energimyndigheten.⁵²
- 100 millioner kroner (SEK 91 millioner) gitt som regionalt investeringstilskudd fra Tillväxtverket.⁵³
- Tildelingene ble gjort i 2021
- Støtteintensitet beregnet som andel av støtteberettigede kostnader er ikke kjent. Den offentlige finansieringen utgjør ca. 35 prosent av bedriftens oppgitte totale investering.

Mulig støtte til tilsvarende case i Norge:

- I Norge har tilsvarende bedrifter fått støtte gjennom Norges forskningsråds program Innovasjonsprosjekter i næringslivet, SkatteFUNN, Energitilskuddsordningen til Enova og eksportfinansiering.
- Innovasjonsprosjekter i næringslivet har transport og lavutslipp som temaområde, og kunne vært aktuelt. De øvrige støtteordningene er ikke investeringstilskudd og vurderes som ikke relevante.
- Innovasjon Norge har gitt produsenter av elektromotorer Innovasjonstilskudd under miljøteknologiordningen, men beløpene har i hovedsak vært under 6 millioner kroner. Det er et unntak, der bedriften Evoy som produserer elektriske motorer til el-båt, mottok 23 millioner kroner i 2023. Om en produsent av bilkomponenter kvalifiserer til støtten vil avhenge av om bedriftens produksjon anses som innovativt nok til å kvalifisere for ordningen.
- Vi vurderer at støtte ville måtte tildeles under flere ulike programmer, og selv da er det lite trolig at man ville oppnådd støtte i samme størrelsesorden som bedriften fikk tildelt i Sverige.

⁵¹ *Elektronik Tidningen, 2021*

⁵² *EU Transparency Public Search*

⁵³ *Business Sweden (u.å.)*

Etablering av produksjonsanlegg for sirkulære tekstiler, Nederland

Bedrift: Brightfiber Textiles

Beskrivelse

Den Nederlandske oppstartsbedriften Brightfiber Textiles produserer sirkulære tekstiler og strikkevarer.⁵⁴ I 2021 fikk de innvilget offentlig støtte til et produksjonsanlegg i Amsterdam. Anlegget vil ferdigstilles i 2024. Ved anlegget skal bedriften sortere, rense og bearbeide brukte klær til garn, fibre og produkter laget fra disse.

Offentlig støtte

- Nærmere 13 millioner kroner (EUR 1,1 millioner) gitt i tilskudd til forskning, utvikling og innovasjon.⁵⁵
- Hvorav 12 millioner kroner gitt som støtte til industriell forskning og resterende som støtte til eksperimentell forskning.
- Støtteintensitet beregnet som andel av støtteberettigede kostnader er ikke kjent. De maksimale tillatte støtteintensitetene gitt bedriftens størrelse er 45 prosent av støtteberettigede kostnader for eksperimentell forskning og 70 prosent av støtteberettigede kostnader for industriell forskning.

Mulig støtte til tilsvarende case i Norge:

- I Norge fikk bedriften Norsk Tekstilgjenvinning støtte til å etablere et demonstrasjonsanlegg for mekanisk gjenvinning av tekstiler i Sandefjord.⁵² I anlegget skal Norsk Tekstilgjenvinning utvikle fiber fra brukte tekstiler i rett fiberlengde for salg til spinnerier og tekstilprodusenter.
- Innovasjon Norge ga Norsk Tekstilgjenvinning innovasjonstilskudd på 22 millioner kroner gjennom miljøteknologiordningen. I tillegg fikk bedriften 7 millioner kroner i grønt vekstlån fra Innovasjon Norge.⁵⁶
- Vi vurderer det som sannsynlig at en tilsvarende bedrift som Brightfiber Textiles ville kunne fått et noenlunde tilsvarende støttebeløp i Norge, gitt at støtteintensiteten ikke overstiger de tillatte grensene.

⁵⁴ Fashion United, 2023

⁵⁵ EU Competition Case Search

⁵⁶ NTB, 2023.

Etablering av produksjonsanlegg for telthaller, Polen

Bedrift: Protan Elmar

Beskrivelse

Protan Elmark produserer telthaller i sitt produksjonsanlegg i byen Stęszew vest i Polen. Telthallene kan benyttes blant annet som lagerhaller, til industriformål og idrettshaller.

Bedriften fikk i 2020 støtte til FoU fra polske myndigheter.

Protan Elmark ble etablert i 2008 etter en fusjon mellom norske Protan AS og polske Elmark Hale. Produksjonsanlegget i byen Stęszew består utover produksjon for telthaller også av produksjonsanlegg for belegg til tak, som produseres av et annet selskap i samme konsern. Protan Elmark har nærmere 200 ansatte.^{57, 58}

Offentlig støtte

- 63 millioner kroner (EUR 5,9 millioner) gitt i støtte til eksperimentelt utviklingsarbeid under program for i forsknings- og utviklingsprosjekter.⁵⁹
- Tildelt av Nasjonalt senter for forskning og utvikling i Polen.
- Tildelingen ble offentliggjort i 2020.

Mulig støtte til tilsvarende case i Norge:

- I Norge gis støtte til eksperimentell utvikling i hovedsak gjennom SkatteFUNN, hvor støtte er begrenset til 19 prosent av prosjektkostnadene gitt som skattefradrag.
- Tidligere har bedrifter innen produksjon av byggevarer av plast mottatt Innovasjonstilskudd og distriktsutviklingstilskudd fra Innovasjon Norge, men tildelingene er betydelig mindre enn tildelingen til Protan Elmark.
- Tildeling i Norge kunne vært gitt som distriktsutviklingstilskudd, men tillatt støtteintensitet vil da være lavere i Norge enn i Polen.
- De få eksemplene på store tildelinger til ferdigvarebedrifter har vært knyttet til Innovasjon Norges miljøteknologiordningen. Ordningen gir tilskudd til utvikling, pilot og demonstrasjon av ny miljøteknologi, og vi vurderer det som mindre sannsynlig at dette caset ville kvalifisert for ordningen.
- Vi vurderer det som lite sannsynlig at man ville oppnådd støtte i samme størrelsesorden som bedriften fikk tildelt i Polen.

⁵⁷ Protan Elmark, u.å.

⁵⁸ Ministry of Economic Development and Technolog.

⁵⁹ Sudop (polsk nasjonal database for statlige tildelinger)

Referanseliste

Brønnøysundregistrene, Registeret for offentlig støtte: <https://data.brreg.no/rofs/nob>

Business Sweden, u.å. <https://www.business-sweden.com/insights/client-cases/dana-accelerates-into-e-mobility-era-with-a-new-facility-in-sweden/>

Department of Enterprise, Trade and Deployment, 2024: <https://enterprise.gov.ie/en/what-we-do/eu-internal-market/eu-state-aid-rules/options-for-proposals-involving-state-aid/>

Daily News Hungary, 2023. <https://dailynewshungary.com/seirens-huf-15-bn-investment-to-create-170-new-jobs-in-sw-hungary/>

Elektronik Tidningen, 2021. <https://etn.se/index.php/nyheter/68493-at-tio-i-amal-ska-bygga-elmotorer.html>

EU Competition Case Search. <https://competition-cases.ec.europa.eu/search>

ESA, 2021. The Norwegian regional aid map 2022–2027 (Norway)

<https://www.eftasurv.int/cms/sites/default/files/documents/gopro/College%20Decision%20276%2021%20COL%20-%20State%20Aid%20-%20Norway%20-Norwegian%20regional%20aid%20map%202022-2027.pdf>

EU-kommisjonen. Council Regulation (EU) 2015/1588 of 13 July 2015 on the application of Articles 107 and 108 of the Treaty on the Functioning of the European Union to certain categories of horizontal State aid

<http://data.europa.eu/eli/reg/2015/1588/2018-12-27>

EU-kommisjonen Guidelines on Regional State Aid: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021XC0429\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52021XC0429(01))

EU-kommisjonen. Regional aid. https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/legislation/modernisation/regional-aid_en

EU-kommisjonen. State aid cases, notifisering av regional støtteprogram Ungarn,

https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/202202/SA_101363_90540C7E-0400-C9DE-9BCA-D44E0CDA5A2F_8_1.pdf

EU Transparency Public Search. <https://webgate.ec.europa.eu/competition/transparency/public?lang=en>

Fashion United, 2023 <https://fashionunited.com/news/fashion/clothing-shoes-and-dvd-players-a-tour-of-a-dutch-textile-recycling-facility/2023111456823>

Forskningsrådet, 2023. <https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/2023/budsjettbok-2023.pdf>

Forskningsrådet, 2023a. <https://www.forskningsradet.no/sok-om-finansiering/hvem-kan-soke-om-finansiering/naringsliv/ordninger-for-okonomisk-stotte/skattefradrag/>

Gov.uk, Guidance on State aid, 2015. <https://www.gov.uk/guidance/state-aid#transparency-requirements>

Hoel-Holt, A.S, og Einardottir, A. En samlet oversikt over økonomiske støttetiltak under koronapandemien. Vista analyse rapport 2023/02. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b1dace9390054c85a5a87c7bbf1bc384/no/sved/5.pdf>

Innovasjon Norge, u.åa. <https://www.innovasjon norge.no/tjeneste/finansiering-av-innovasjonsprosjekter>

Innovasjon Norge, u.åb. <https://www.innovasjon norge.no/artikkel/hvem-har-fatt-tilbud-om-finansiering-fra-oss>

Ministry of Economic Development and Technology, u.å. <https://www.trade.gov.pl/en/polish-companies/protan-elmark-spolka-z-ograniczona-odpowiedzialnoscia/>

NTB, 2023. <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemedling/17982546/innovasjon-norge-stotter-nytt-anlegg-for-gjenvinning-av-tekstiler-i-sandefjord?publisherId=89989&lang=no>

Protan Elmark, u.å. <https://protan-elmark.com/>

Skatteetaten, 2024. <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/rapportering-og-bransjer/bransjer-med-egne-regler/offentlig-stotte/om-offentlig-stotte/>

State Aid Monitoring Office, u.å. Regional aid map of Hungary. <https://tvi.kormany.hu/regional-aid-map-of-hungary>

SSBs statistikkdatabase (u.å.) Statistisk Sentralbyrå. Forsknings- og næringspolitiske virkemidler (tabell 12644). <https://www.ssb.no/statbank/table/12644/>

SSBs virkemiddeldatabase (u.å.) Virkemiddeldatabase (tabelluttrekk for utvalgte næringer på programnivå). Statistisk sentralbyrå.

Sudop (Polsk nasjonal database for statlige tildelinger). <https://sudop.uokik.gov.pl/search/aidEvent>

World, Economic Forum, 2016. Manufacturing Our Future Cases on the Future of Manufacturing. https://www3.weforum.org/docs/GAC16_The_Future_of_Manufacturing_report.pdf

Vedlegg

Vedlegg A – Ringvirkningsmetodikk

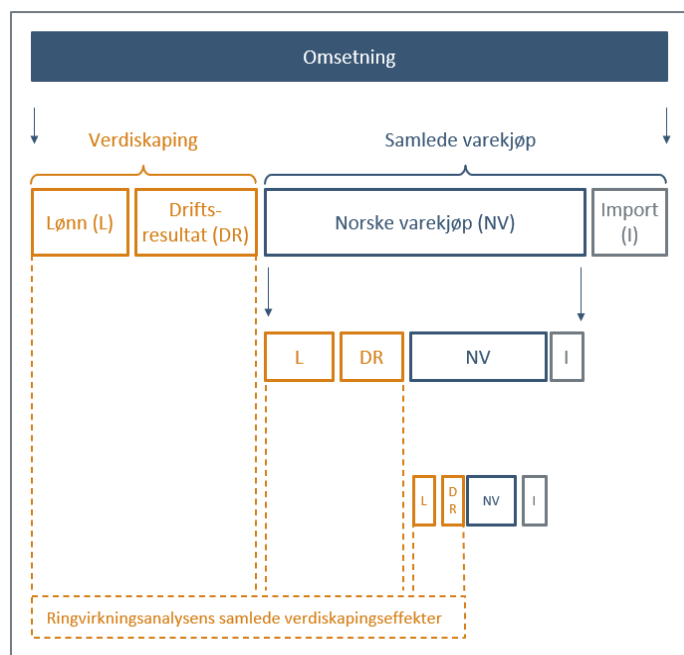
Aktiviteten i ulike næringer i økonomien er tett bundet sammen. Det betyr at endring i etterspørsel fra en næring vil påvirke aktiviteten i andre næringer og dermed norsk sysselsetting og verdiskaping. Vi vil kvantifisere disse effektene for design- og ferdigvareindustrien ved hjelp av en ringvirkningsanalyse.

Etterspørselen etter produkter og tjenester fra bedriftene i design- og ferdigvareindustrien har to umiddelbare effekter. For det første understøttes sysselsetting i næringen, gjennom ansettelse av sysselsatte i design- og ferdigvarebedriftene. For det andre vil design- og ferdigvarebedriftene etterspørre varer og tjenester fra andre bedrifter. I første omgang vil etterspørselen fra design- og ferdigvarebedriftene understøtte sysselsetting hos de direkte leverandørene til design- og ferdigvareindustrien. I takt med en oppgang i leverandørnæringene vil også deres leverandører oppleve økt aktivitet. Denne effekten fortsetter i prinsippet uendelig langt opp i verdikjeden, dog med svakere effekt for hvert ledd i verdikjeden.

Teknisk sett kan man si at omsetningen til hver bedrift i hele verdikjeden kan deles opp i fire ulike kategorier:

- Norske vare- og tjenestekjøp
- Utenlandske vare- og tjenestekjøp
- Lønnskostnader
- Driftsresultat

Summen av de to sistnevnte utgjør det som kalles verdiskaping, mens norske vare- og tjenestekjøp danner omsetning for bedriftene i neste ledd av verdikjeden. Figuren til høyre viser en skisse av hvordan eksporten har effekter langt opp i verdikjeden. Summen av de oransje boksene i alle ledd utgjør de samlede verdiskapings-effektene. Dette er vist i stilisert form i figuren til høyre. Som det ses fra figuren, vil all omsetning til sist omdannes til enten norsk verdiskaping eller import.

Vi har modellert etterspørselsimpulsen fra ferdigvarebedriftene til deres leverandører og dens effekter på sysselsetting med bakgrunn i SSBs kryssløpsanalyse. SSBs kryssløpsmatrise viser omfang av leveranser, sysselsetting, skatter og avgifter, samt import og eksport i 64 NACE-næringer. Med bakgrunn i SSBs kryssløpsanalyse har Menon utarbeidet en ringvirkningsmodell hvor vi beregner sysselsettings- og verdiskapingseffekter av ulike former for tiltak eller endringer.

Denne modellen plasserer også ut ringvirkningene geografisk. Den geografiske fordelingen av ringvirkningene beregnes med en såkalt gravity-modell. Gravity-modeller er særlig utbredt i økonomiske fagfelt som ser på internasjonal handel. Denne modellen estimerer handelsstrømmer ved å se på den geografiske avstanden mellom kommunene, samt hvor stort næringslivet i kommunen er. På denne måten finner man ut hvilke kommuner som mest sannsynlig handler gitte varer og tjenester mellom seg.

Vedlegg B – NACE-koder i design- og livsstilsegmentet

Tabellen under viser hvilke NACE-koder vi inkluderer i design- og livsstilsegmentet.

NACE-kode	NACE-kode
14130	14110
13300	13200
14190	31030
31090	13930
13929	13950
15200	32400
15120	32300
14140	23310
31020	23320
13990	23120
13100	23700
31010	25120
13921	23130
13960	32120
13910	32110
13940	32130
14200	23110
14310	23410
14390	23420
14120	23490
15110	

Vedlegg C – Tilgjengelige datakilder for offentlig støtte i EU og Norge

I dette avsnittet gjennomgår vi kort de ulike datakildene som finnes for oversikter over offentlige tildelinger til enkeltbedrifter.

EUs State Aid Transparency Public Search

Tall for støtte i EU-land er hentet fra EUs State Aid Transparency Public Search (EU TPS). I tråd med regelverket inneholder databasen informasjon om enkelttildelinger over EUR 500 000, herunder støtte gitt under bl.a. det alminnelige gruppeunntaket (GBER). Det har i perioden vi analyserer ikke vært krav til rapportering av støttebeløp under EUR 500 000 og databasen inneholder i liten grad denne informasjonen. Videre inneholder ikke databasen informasjon om alle land i EU/EØS, fordi ikke alle landene benytter databasen til innrapportering. Blant landene som har benyttet databasen har enkelte land svært få føringer i EU TPS, uten at vi med sikkerhet kan fastslå om dette skyldes manglende rapportering eller at det ikke er gjort tildelinger. Land med tildelinger under EUR 5 millioner over femårsperioden 2018-2022 er ikke inkludert i analysen.

EUs Competition Case Search

Tall for enkelttildelinger er, der det har vært relevant, hentet fra eller supplert med informasjon fra databasen Competition Case Search. Dette er EUs database for innrapportering og vurdering av saker som meldes inn til EU-kommisjonen. For hver sak ligger det informasjon meldt inn fra medlemslandene og EU-kommisjonens avgjørelse i saken. Databasen er offentlig søkbar og inneholder både støtteprogrammer og individuelle tildelinger rapportert inn av medlemslandene.

Nasjonale databaser og oversikter

EUs regelverk tillater at medlemslandene benytter regionale eller nasjonale databaser for registrering av tildelinger. Dette gjør enkelte medlemsland, for eksempel Polen. Der det har vært relevant har vi benyttet nasjonale databaser til innhenting av informasjon om enkelttildeling og samlet støtte.

Statistikk for offentlig støtte i Norge er hentet fra Statistisk sentralbyrå. Alle hovedtall er hentet fra SSBs statistikk Forsknings- og næringspolitiske virkemidler (tabell 12644). Informasjon om støtteprogrammer er hentet fra Virkemiddeldatabasen (tabelluttrekk for utvalgte næringer på programnivå). For enkelttildelinger fra Innovasjon Norge har vi benyttet Innovasjon Norges egen oversikt over tildelinger fra hjemmesiden deres.

Statistikk for norske tildelinger er supplert med Innovasjon Norges oversikt over alle tildelinger som er utført av Innovasjon Norge. I oversikten opplyses det bl.a. om beløp, tidspunkt for tildeling, støtteprogram og mottakerbedrift. Denne oversikten er hentet fra Innovasjon Norges hjemmeside.

Vedlegg D – Metode for analyse av offentlige støttemekanismer

Sammenlikning av tall for tilskudd til design- og ferdigvareindustrien i Norge og EU

I vår analyse av offentlig støtte fokuserer vi på støttetildelinger (bistandstyper) definert som tilskudd. I den norske statistikken er kompensasjonsordninger definert som en bistandstype, og tildelinger under kompensasjonsordninger er dermed ikke inkludert i datagrunnlaget. For å videre ekskludere tildelinger under kompensasjonsordninger er følgende ordninger, programmer og enkelttildelinger er ekskludert fra datagrunnlaget:

Norge: Innovasjon Norge: Ekstraordinære tilskudd
EU: Remedy for serious disturbances in the economy (Covid)
EU: Tildelinger med Covid-19 oppgitt som Aid Measure
EU: Tildelinger med Temporary Crisis Framework (TCF) oppgitt som Aid Measure

For å sammenlikne tilskudd i EU med tilskudd i Norge, har vi definert følgende kategorier i EU Transparency Public Search som tilskudd:

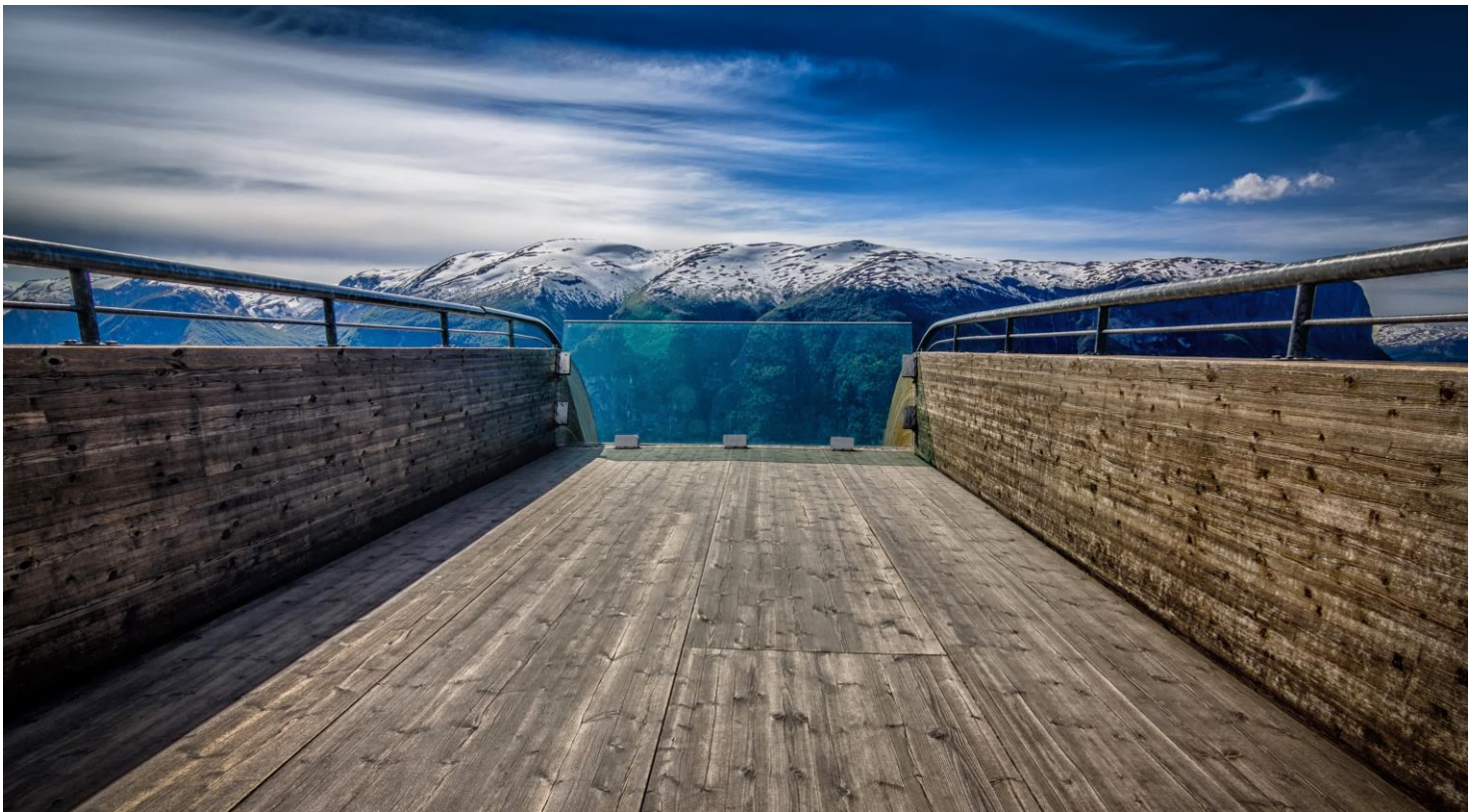
Direct grant
Direct grant/ Interest rate subsidy
Tax advantage or tax exemption
Tax rate reduction

Behandling av data for norske tildelinger

Tildelinger til norske bedrifter er hentet fra offentlig tilgjengelige statistikk fra SSB, *Forsknings- og næringspolitiske virkemidler (tabell 12644)*, og *tabelluttrekk for utvalgte næringer på programnivå* fra SSBs virkemiddeldatabase. Tilskudd fra Siva er holdt utenfor fordi de oppgir beholdninger av sine investeringer og tallene ikke er sammenliknbare med tall fra øvrige virkemiddelaktører.

På programnivå og årlige tildelinger har vi ikke informasjon om beløp for tildelinger fra programmer der det har vært tre eller færre tildelinger fra et program i ett år. Dette gjelder totalt 273 av nærmere 3000 tildelinger totalt. Disse beløpene har vi estimert basert offentlig tilgjengelig statistikk fra SSB, og medieoppslag.

For tildelinger på programmer og år der tildelingsbeløp ikke er offentlig har Menon estimert tildelingsbeløp basert på tildelinger under samme program tidligere år, uttrekk fra SSBs virkemiddeldatabase for antall tildelinger per program over 10 millioner kroner og basert på totaltall for tildelinger per støttegiver fra SSBs kildetabell 12644. For et fåtall programmer gjør estimeringsmetoden at tilskuddene tilordnes en negativ verdi ettersom beløpene oppgitt i *tabelluttrekk for utvalgte næringer på programnivå* fra SSBs virkemiddeldatabase er høyere enn beløpene oppgitt i SSBs kildetabell. Vi har likevel valgt å benytte SSBs kildetabell som grunnlag for estimeringen ettersom dette er statistikken SSB har gjort offentlig tilgjengelig. Estimaten vil derfor skille seg noe fra faktisk utbetalte beløp.

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter. Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked. Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no